

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**EBEVEYNLERİN EMPATİ DÜZEYLERİNİN FARKLILIKLARA
AÇIKLIK İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

ECEM DÖNMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA – 2025

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**EBEVEYNLERİN EMPATİ DÜZEYLERİNİN FARKLILIKLARA
AÇIKLIK İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

ECEM DÖNMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ PINAR ÇAĞ

ANKARA – 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Ecem DÖNMEZ tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 11 / 08 / 2025

Tez Adı: Ebeveynlerin Empati Düzeylerinin Farklılıklara Açıklık ile İlişkisinin İncelenmesi

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Doç. Dr. Gökçen AYDIN DALARSLAN (TED Üniversitesi)

.....

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KIZIL ASLAN (Başkent Üniversitesi)

.....

Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇAĞ (Başkent Üniversitesi)

.....

ONAY

Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü
Tarih: ...../...../2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 17 / 09 / 2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Ecem DÖNMEZ

Öğrencinin Numarası: 22210195

Anabilim Dalı: Eğitim Bilimleri

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇAĞ

Tez Başlığı: Ebeveynlerin Empati Düzeylerinin Farklılıklara Açıklık ile İlişkisinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 75 sayfalık kısmına ilişkin, 17 / 09 / 2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 17 / 09 / 2025

Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇAĞ

İmza:

İTHAF

*“Hayatımın en büyük ilham kaynağı; bugün fiziken yanımda olmasa da sevgisiyle
her daim yolumu aydınlatan mavişime, canım anneanneme...”*

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezini hazırlarken hem akademik hem de duygusal anlamda yanımda olan, desteğini hissettiren herkese gönülden teşekkür ederim.

Tez sürecimin her aşamasında bilgisi, sabrı, yönlendirmeleri ve yapıcı katkılarıyla bana ışık tutan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇAĞ'a içten teşekkürlerimi sunarım. Onun bilimsel rehberliği ve anlayışlı yaklaşımı, bu çalışmanın şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Veri toplama sürecinde iş birliği yapan okul yöneticilerine, öğretmenlere ve katkı sunan tüm kıymetli ebeveyn katılımcılara da teşekkür ederim.

Ayrıca motivasyonumu diri tutan, güzel bir sözle veya küçük bir destekle yanımda olduklarını hissettiren tüm dostlarıma, çalışma arkadaşlarıma ve değerli hocalarıma da teşekkür ederim. Bu tez yalnızca akademik bir emeğin değil; aynı zamanda kalpten gelen desteklerin ve paylaşılan çabaların bir ürünüdür.

Ve en önemli teşekkürüm hayatım boyunca olduğu gibi bu süreçte de sabırları, sevgileri ve inançlarıyla yanımda olan aileme. Bırakmaya yaklaştığım her an, hem ailemin hem de ikinci ailem olan Sena ile Yasemin Teyze'min verdikleri güç ve destek sayesinde yoluma devam edebildim. Varlığınız, bu sürecin en zor anlarını aşmamda en büyük dayanağım oldu; ne şanslıyım ki ışığınız hayatımın gökyüzünü kaplıyor.

Ecem DÖNMEZ

Ankara, 2025

ÖZET

Ecem DÖNMEZ

Ebeveynlerin Empati Düzeylerinin Farklılıklara Açıklık ile İlişkisinin İncelenmesi

**Başkent Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Programı**

2025

Bu araştırmanın amacı, ebeveynlerin empati düzeylerinin farklılıklara açıklık eğilimleri üzerindeki etkisini incelemektir. Günümüz toplumlarında artan çok kültürlü yapı ve toplumsal çeşitlilik, bireylerin farklılıklara karşı geliştirdikleri tutumları daha da önemli hâle getirmektedir. Bu bağlamda, bireyin sosyal dünyaya olan açıklığı, büyük ölçüde erken dönemde edinilen sosyal öğrenme deneyimlerine ve özellikle aile ortamındaki duygusal etkileşimlere dayanmaktadır. Empatik ebeveynlik tutumlarının, çocuklarda sosyal farkındalık, hoşgörü ve kültürel duyarlılık gibi yönelimlerin gelişimini desteklediği düşünülmektedir.

Araştırma ilişkisel tarama modeli ile desenlenmiş, 2024–2025 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de özel ve devlet ilkokullarına devam eden çocukların ebeveynlerinden oluşan 235 kişilik örneklem grubuyla yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği ile Miville-Guzman Evrensellik-Farklılık Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler korelasyon ve regresyon analizleri ile değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Regresyon analizleri, empati düzeyinin farklılıklara açıklığın anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Demografik değişkenler açısından yalnızca eğitim düzeyinin farklılıklara açıklık üzerinde anlamlı bir etkisi bulunurken, yaş, cinsiyet ve gelir değişkenleri anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu sonuçlar, empati becerilerinin yalnızca kişilerarası ilişkileri değil; aynı

zamanda toplumsal çeşitliliğe yönelik tutumları da şekillendirdiğini göstermektedir. Bulgular, aile temelli psikolojik danışma ve ebeveyn eğitim programlarının, kapsayıcı ve çok kültürlü bir toplum yapısının gelişimine katkı sağlayabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Empati, Farklılıklara Açıklık, Ebeveynlik, Kültürel Çeşitlilik.

ABSTRACT

Ecem DÖNMEZ

Examining the Relationship Between Parents' Empathy Levels and Openness to Differences

**Başkent University
Institute of Educational Sciences
Department of Guidance and Psychological Counseling
Master's Program**

2025

The aim of this study is to examine the effect of parents' empathy levels on their tendencies toward openness to diversity. In contemporary societies characterized by increasing multicultural structures and social diversity, individuals' attitudes toward differences have gained greater importance. In this context, openness to the social world is largely shaped by early social learning experiences, particularly the emotional interactions within the family environment. It is assumed that empathic parenting practices support the development of orientations such as social awareness, tolerance, and cultural sensitivity in children.

The study was designed using a relational survey model and conducted with a sample group of 235 parents whose children were enrolled in public and private primary schools in Turkey during the 2024–2025 academic year. The Empathy Quotient and the Miville-Guzman Universality-Diversity Scale were used as data collection instruments. The obtained data were analyzed through correlation and regression techniques.

The findings indicated that parents' empathy levels were positively and significantly associated with their openness to diversity. Regression analyses showed that empathy significantly predicted openness to diversity. Among demographic variables, only educational level had a significant effect on openness to diversity, while age, gender, and income level did not show meaningful differences. These results demonstrate that empathy skills shape not only interpersonal relationships but also individuals' attitudes toward social

and cultural diversity. The findings provide important insights for family-based psychological counseling practices and parent training programs, emphasizing the potential contribution of empathic parenting to the development of an inclusive and multicultural society.

Keywords: Empathy, Openness to Diversity, Parenting, Cultural Diversity

ÖNSÖZ

Bu tez, bireyin toplumsal hayatta farklı olanla kurduğu ilişkinin, erken çocukluk döneminde aile içinde şekillendiği düşüncesinden yola çıkarak; empatik ebeveyn tutumlarının çocuklarda farklılıklara açıklık eğilimi üzerindeki etkisini anlamayı amaçlamaktadır.

Araştırma konusunun belirlenme süreci, hem psikolojik danışmanlık alanındaki gözlemlerimden hem de çok kültürlü bir toplumda yaşamanın getirdiği farkındalık ihtiyacından doğmuştur. Konunun aile temelli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğine yönelik karar ise, özellikle erken sosyalizasyon süreçlerinin bireyde bıraktığı kalıcı izler üzerine yapılan okumalarım ve danışman hocamla yaptığım tartışmalar sonucunda netleşmiştir.

Tez, giriş bölümünde araştırmanın gerekçesini ve problemini sunmakta; ikinci bölümde empati ve farklılıklara açıklık kavramlarının kuramsal temellerine yer verilmekte; üçüncü bölümde yöntemsel çerçeve açıklanmakta ve dördüncü bölümde bulgular ile tartışma kısmı ayrıntılandırılmaktadır. Son bölümde ise elde edilen sonuçlara dayalı öneriler sunulmaktadır.

Çalışma boyunca yaşadığım her zorluk, aynı zamanda öğrenme ve gelişim fırsatına dönüşmüştür. Bu sürecin bana yalnızca akademik değil, aynı zamanda kişisel olarak da katkı sağladığına inanıyorum.

Ecem DÖNMEZ

Ankara, 2025

İÇİNDEKİLER

İTHAF	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Alt Problemler	6
1.5. Sayıtlar	6
1.6. Tanımlar.....	6
1.6.1. Farklılıklara açıklık.....	6
1.6.2. Empati.....	7
BÖLÜM II.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Empati Kavramı	8
2.1.1. Empatiyi açıklayan kuramlar	9
2.1.2. Empati ile ilgili alanyazındaki çalışmalar	12
2.2. Farklılıklara Açıklık Kavramı	14
2.2.1. Farklılıklara açıklığı açıklayan kuramlar	16
2.2.2. Farklılığa açıklık ile ilgili alanyazındaki çalışmalar.....	19
2.3. Empati ve Farklılıklara Açıklık İlişkisi.....	20
BÖLÜM III	23
YÖNTEM	23
3.1. Araştırmanın Modeli.....	23
3.2. Çalışma Grubu	23
3.3. Veri Toplama Araçları.....	25
3.3.1. Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ).....	25
3.3.2. Miville-Guzman evrensellik-farklılık yönelimi ölçeği kısa formu (M-GEFYÖ-K)	26
3.4. Verilerin Toplanması	27
3.5. Verilerin Analizi	27
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	28
BÖLÜM IV.....	31
BULGULAR VE TARTIŞMA	31
4.1. Bulgular.....	31
4.1.1. Değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler	31
4.1.2. Empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişki	32
4.1.3. Farklılıklara açıklık düzeyinin yordanmasına ilişkin regresyon analizi	32
4.2. Tartışma	33

BÖLÜM V	37
SONUÇ VE ÖNERİLER	37
5.1. Sonuç	37
5.2. Öneriler	39
KAYNAKLAR.....	41
EKLER	
EK 1: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	
EK 2: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	
EK 3: EMPATİ DÜZEYİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ	
EK 4: MİVİLLE-GUZMAN EVRENSELLİK-FARKLILIK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİ	
EK 5: ÖLÇEK İZİNLERİ	
EK 6: ETİK KURUL ONAYI	

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	24
Tablo 4.1. Empati ve Farklılıklara Açıklık Ölçeklerine İlişkin Betimsel İstatistikler	32
Tablo 4.2. Empati ve Farklılıklara Açıklık Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar (Spearman rho)	32
Tablo 4.3. Farklılıklara Açıklık Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi	33

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ANOVA	tek yönlü varyans analizi
df	serbestlik derecesi (degree of freedom)
EDBÖ	empati düzeyi belirleme ölçeği
IBM SPSS	IBM SPSS statistics 26.0 paket programı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
M-GEFYÖ-K	Miville-Guzman evrensellik-farklılık yönelimi ölçeği – kısa formu
p	anlamlılık düzeyi (probability value)
R ²	determinasyon katsayısı
SPSS	statistical package for the social sciences (istatistiksel paket programı)
VIF	variance inflation factor (varyans şişme faktörü)
χ^2	Ki-Kare istatistiği

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı ve araştırmanın önemine yer verilmiştir. Problem durumunda empati ve farklılıklara açıklık değişkenlerinin kuramsal temelleri ve aralarındaki ilişkiye dair literatürdeki boşluklar ele alınmıştır. Amaç kısmında araştırmanın sonucunda ortaya konulmak istenen hedefler açıklanmış, önem kısmında ise elde edilecek bulguların alan yazına ve uygulamalara sağlayacağı katkılar vurgulanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Aile, bireyin ilk sosyal etkileşimlerini deneyimlediği ve değerlerin, normların, inanç sistemlerinin içselleştirildiği temel bir gelişimsel bağlamdır. Bu yönüyle aile, yalnızca bakım veren bir yapı değil; aynı zamanda bireyin sosyal dünya ile kuracağı ilişkilerin ilk provasını gerçekleştirdiği bir öğrenme sahasıdır. Ebeveynlerin davranış kalıpları, değer aktarım biçimleri ve çocukla kurdukları duygusal iletişim; çocuğun benlik algısını, toplumsal farkındalığını ve ötekine yönelik geliştireceği tutumları biçimlendirmede belirleyici olmaktadır (Wagers ve ark., 2019; Meng ve ark., 2020). Özellikle empatik, kabul edici ve kapsayıcı tutumlara sahip ebeveynlerin, çocuklarının sosyal dünyaya daha esnek, hoşgörülü ve açık bir biçimde dâhil olmasına katkı sağladığı görülmektedir.

Son yıllarda toplumların giderek daha çeşitli, çok kültürlü ve çok kimlikli yapılara bürünmesi, bireylerin bu çeşitlilik karşısında geliştirdikleri tutumların önemini artırmıştır (Banks, 2010; Killen ve Rutland, 2011). Farklı etnik, kültürel, dini ya da sosyal kökenlere sahip bireylerle bir arada yaşama gerekliliği yalnızca bir sosyal gerçeklik değil; aynı zamanda toplumsal barış ve adalet açısından kritik bir değer sorunsalı hâline gelmiştir. Bu noktada bireylerin farklılıklara karşı geliştirdiği açıklık, hoşgörü ve anlayış, hem bireysel düzeyde sağlıklı sosyal ilişkilerin kurulmasını hem de toplumsal uyumun güçlenmesini mümkün kılmaktadır. Örneğin Van Bommel ve ark. (2021), empatik eğilimleri güçlü çocukların farklı etnik kökenli akranlarına yönelik daha olumlu sosyal tutumlar sergilediğini göstermiştir.

Araştırmalar, ebeveynin çocuğa sunduğu duygusal iklimin ve empati temelli iletişim tarzının, çocukların farklılıklara açıklık gibi sosyal yönelimler geliştirmesinde kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır (Moran ve ark., 2018; Bobba ve ark., 2024). Ebeveynin ocuğa model olma süreci, sosyal öğrenme yoluyla gerçekleşen değer aktarımı açısından işlevsel olup, çocuğun başkalarının farklılıklarını daha kolay kabul eden, daha kapsayıcı sosyal eğilimler geliştirme potansiyelini gclendirmektedir (Fisher ve Skowron, 2017). Nitekim Vittrup ve Holden (2011), aile içindeki empatik iletişimin çocukların kültürlerarası dostluk kurma motivasyonunu artırdığını vurgulamıştır.

Toplumsal düzeyde artan çeşitlilik, yalnızca bireyler arası ilişkileri değil; eğitim, sosyal hizmet ve psikolojik danışma gibi alanları da doğrudan etkilemektedir (Galinsky ve ark., 2015). Empati düzeyi yüksek bireylerin daha hoşgörülü, iş birliğine yatkın ve kapsayıcı oldukları; farklılıklara açıklığın ise önyargıların azalması, bilişsel esnekliğin artması ve sosyal adalet değerlerinin gclenmesi ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Batson, 2009; Bowman, 2011; OECD, 2023). Ayrıca Türkiye’de yürütülen çalışmalar da ebeveyn empatisinin çocuklarda toplumsal değerler, adalet algısı ve farklılıklara yönelik daha kapsayıcı tutumların gelişmesinde etkili olduğunu göstermektedir (Sap ve ark., 2022; Aydın, 2023).

Ancak literatürde, empati düzeyi ile farklılıklara açıklık arasındaki ilişkiyi doğrudan ebeveynler üzerinden ele alan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Çoğu alışma birey ya da ocuk düzeyinde kalmış, ebeveynlik bağlamı ise dolaylı biçimde değerlendirilmiştir. Oysaki ebeveynlerin empatik yönelimleri yalnızca çocukların bireysel gelişimini değil (Meng ve ark., 2020); onların sosyal çeşitliliğe karşı yaklaşımlarını da şekillendirmektedir (Wang ve ark., 2022). Bu nedenle, ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık eğilimleri arasındaki ilişkinin net biçimde ortaya konması hem akademik literatürdeki bilgi boşluğunun doldurulması hem de aile temelli psikolojik danışma ve kapsayıcı eğitim programlarının geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Dolayısıyla bu araştırmanın temel problemi, ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık eğilimleri arasındaki ilişkinin mevcut literatürde hem kuramsal hem de uygulamalı boyutta yeterince açıklığa kavuşturulamamış olmasıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, aileden topluma uzanan çok katmanlı bir sosyal etki alanını görünür kılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları bireysel ilişkiler yalnızca duygusal güvenlik sağlamamış; aynı zamanda bu ilişkiler aracılığıyla çocuklara aktarılan sosyal değerler, tutumlar ve davranış kalıpları, ilerleyen dönemlerde bireyin ötekine dair geliştirdiği sosyal bilişsel yapıların temellerini oluşturmuştur (Zhou ve ark., 2002; Decety ve Cowell, 2015). Bu nedenle, empatik yönelimleri yüksek ebeveynlerin toplumsal farklılıklara karşı daha açık, hoşgörülü ve kapsayıcı tutumlar geliştirip geliştirmedikleri ortaya konmuş ve araştırmanın temel hedefi bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, empati ve farklılıklara açıklık gibi sosyal-duygusal yeterliklerin aile ortamında birbirini nasıl desteklediğini anlamaya odaklanmış; özellikle ailede sergilenen empatik iletişimin, bireylerin sosyal öğrenme yoluyla ötekine yönelik bilişsel şemalarını şekillendirdiği ve toplumsal normları içselleştirmelerinde belirleyici olduğu vurgulanmıştır (Decety ve Lamm, 2006; Eisenberg ve ark., 2006). Bu bağlamda elde edilen bulgular, aile temelli psikolojik danışma uygulamalarına, ebeveyn eğitim programlarının içeriklerine ve çok kültürlü toplumlarda kapsayıcı sosyal politikaların geliştirilmesine katkı sunmuştur.

Nitekim literatürde farklılıklara açıklık düzeyinin, sosyal kapsayıcılık, kültürlerarası etkileşim ve toplumsal uyum gibi alanlarda olumlu çıktılarla ilişkili olduğu sıklıkla vurgulanmıştır (Peña-Acuña ve ark., 2025; Trolan ve Parker, 2022). Aynı zamanda empati becerilerinin bireylerarası ilişkilerde hoşgörü ve önyargısız yaklaşımları güçlendirdiği; farklılıklara açıklığın da demokratik vatandaşlık, sosyal adalet ve kültürel duyarlılık gibi değerlerle bağlantılı olduğu ortaya konmuştur (Bowman, 2011; Banks, 2010). Bu doğrultuda çalışma, yalnızca iki değişken arasındaki nicel ilişkinin saptanmasıyla sınırlı kalmamış; aynı zamanda bu ilişkinin toplumsal düzeyde nasıl bir etki zinciri oluşturduğunu da açıklığa kavuşturmuştur.

Dolayısıyla araştırma, empati ve farklılıklara açıklık arasındaki bağlantıyı birey, aile ve toplum düzeyinde ele alarak çok boyutlu bir bakış açısı geliştirmiştir. Bu kapsamda, empatik eğilimlerin özellikle ebeveynlerin sosyal dünyaya bakışlarını nasıl biçimlendirdiği ve bu bakışın kültürel farklılıklarla bir arada yaşama becerilerine nasıl yansıdığı anlaşılmış,

çalışmanın en temel amacı bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Böylece empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişki, aileden başlayan ve topluma yayılan bir sosyal öğrenme zinciri olarak ortaya konmuş; bireysel, ilişkisel ve toplumsal düzeyde kapsayıcılığa ilişkin daha bütüncül bir anlayışa katkı sağlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüz toplumlarında artan kültürel çeşitlilik, göç hareketleri ve çokkültürlü yaşam biçimlerine eşlik eden toplumsal kutuplaşma, bireylerin yalnızca bilişsel değil; duygusal ve sosyal beceriler açısından da daha esnek, kapsayıcı ve uyumlu olmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada empati ve farklılıklara açıklık kavramları, yalnızca kişilerarası ilişkilerin niteliğini değil; daha geniş toplumsal yapıları da doğrudan etkilemektedir. Son yıllarda özellikle çok kültürlü danışmanlık alanında farklılıklara açıklık, bireylerin sosyal uyum becerilerinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Gönültaş ve Kağnıcı, 2024; Nam ve Kim, 2025).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirirken benimsedikleri tutumlar, yalnızca çocukların psikolojik iyi oluşunu değil; aynı zamanda toplumsal çeşitliliğe, farklılıklara ve ötekine yönelik bakış açılarını da şekillendirmektedir. Bu nedenle ebeveyn empatisinin, farklılıklara açıklık gibi toplumsal hoşgörü ve sosyal kabulü yansıtan yönelimler üzerindeki etkisini incelemek, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli ipuçları sunmaktadır. Araştırmalar, empatik ebeveynliğin çocukta yalnızca duygusal güvenlik değil; aynı zamanda ötekini tehdit unsuru olarak görmeme eğilimini de güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Hoffman, 2000; Karademir ve Yaman, 2023).

Toplumsal düzeyde çok kültürlü yapıya uyum, bireylerden yalnızca bireysel hoşgörü ya da nezaket değil; aynı zamanda demokratik değerleri, etik duyarlılığı ve birlikte yaşam kültürünü içselleştirme kapasitesini de gerektirmektedir (Banks, 2010; Killen ve Rutland, 2011). Erken yaşlarda kazanılan bu sosyal değerler, bireyin yalnızca kişisel ilişkilerini değil; içinde yaşadığı toplumun kapsayıcı ve demokratik yapısını da doğrudan etkilemektedir (Tripon, 2024). Bu nedenle ebeveynlerin sosyal model işlevi, çocukların ileride üstlenecekleri vatandaşlık rolleri, toplumsal sorumluluk bilinci ve farklılıklara yaklaşım biçimleri açısından kritik bir öneme sahiptir (White, 2021). Bu bakış açısıyla empati ve

farklılıklara açıklığın birlikte ele alınması, yalnızca akademik bir katkı değil; aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, farklılıklara açıklık eğiliminin yalnızca kültürel ya da etnik düzeyde değil; engellilik, cinsel yönelim, inanç, sosyal sınıf ve öğrenme biçimi gibi çok sayıda alanda da önemli sonuçlar doğurduğu bilinmektedir (Morales Rodríguez ve ark., 2020). Bu eğilimi etkileyen faktörlerin belirlenmesi, eğitim politikalarından psikolojik danışma uygulamalarına kadar pek çok alanda stratejik düzenlemelerin yapılmasına olanak sağlayabilir (Arant ve ark., 2021). Bu nedenle empati gibi temel bir sosyal-duygusal yeterliğin farklılıklara açıklık üzerindeki yordayıcı rolünü ortaya koymak, yalnızca birey merkezli değil; aynı zamanda sistem merkezli müdahalelerin geliştirilmesine de katkı sunabilir (Lara ve ark., 2021).

Ne var ki, literatürde empati ve farklılıklara açıklık ilişkisini ebeveyn örneklemini üzerinden doğrudan ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Miklikowska, 2017; Batson ve ark., 2002; Todd ve Galinsky, 2014). Çoğu araştırma birey ya da çocuk düzeyinde kalmakta, ebeveynlik bağlamı ise çoğunlukla dolaylı biçimde ele alınmaktadır (Wagers ve Kiel, 2019). Oysaki erken çocuklukta şekillenen sosyal duyarlılıkların, bireyin yaşam boyu sürdüreceği sosyal yönelimlerin temelini oluşturduğu açıktır (Meng ve ark., 2020). Dolayısıyla ebeveynlerin empatik yönelimleri ile farklılıklara açıklık arasındaki ilişkinin incelenmesi, yalnızca psikolojik danışmanlık uygulamaları açısından değil; aynı zamanda eğitim planlamaları ve sosyal politika üretimi açısından da büyük önem taşımaktadır (OECD, 2017)

Bu tez çalışması, ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, aileden topluma uzanan bir etki zincirine ışık tutmuştur. Araştırma bulguları, ebeveynliğin yalnızca bireysel bir sorumluluk değil; aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olduğunu ortaya koyarak bu düşüncüyü güçlendirmiştir (Banks, 2010). Elde edilen bulgular, aile içi ilişkilerin niteliğini açığa çıkarmanın yanı sıra toplumun daha kapsayıcı ve hoşgörülü bir yapıya evrilmesine katkı sağlayacak politika ve programların geliştirilmesine zemin oluşturmuştur. Bu yönüyle araştırma, yalnızca psikolojik danışma ve eğitim bilimleri alanlarına değil; aynı zamanda çokkültürlülük, sosyal uyum, önyargı ile mücadele ve kültürel kapsayıcılık gibi alanlara da uygulanabilir çıktılar sunmuştur.

1.4. Alt Problemler

Ebeveynlerin empati düzeylerinin, farklılıklara açıklık eğilimleri üzerindeki etkisini incelemeye yönelik yürütülen bu araştırmada, temel problem cümlesinden hareketle çeşitli alt sorular oluşturulmuştur. Bu alt problemler, araştırmanın kuramsal çerçevesinde ele alınan kavramların birbirleriyle olan ilişkisini ve sosyo-demografik değişkenler doğrultusunda nasıl farklılaştığını ortaya koymuştur. Her bir alt problem, çalışmanın istatistiksel analiz sürecinde ayrı ayrı ele alınmış ve elde edilen bulgularla araştırma soruları bütüncül bir yaklaşımla yanıtlanmıştır.

Bu doğrultuda, araştırmanın alt problemleri aşağıda sunulmuştur:

1. Ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Ebeveynlerin farklılıklara açıklık düzeyleri demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir düzeyi) tarafından anlamlı biçimde yordanmakta mıdır?

1.5. Sayıtlar

1. Empati ve farklılıklara açıklık ölçekleri, bireylerin gerçek düşüncelerini ve tutumlarını yansıtmaktadır.
2. Farklılıklara açıklık düzeyinin, bireylerin gelişim süreci boyunca ebeveynlerinin davranış ve tutumlarından etkilendiği varsayılmaktadır.
3. Araştırmaya katılan ebeveynler verdikleri yanıtlarda doğru ve içten bir tutum sergilemektedir.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Farklılıklara açıklık

Farklılıklara açıklık, bireyin kendisinden farklı olan kişilerle etkileşime açık olması, bu farklılıklara karşı önyargısız, anlayışlı ve kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmesidir (Gurin ve ark., 2002; Cox, 1993). Çeşitliliği bir tehdit değil, öğrenme ve gelişim fırsatı olarak görebilme kapasitesini yansıtır (Pettigrew ve Tropp, 2006). Bu araştırmada farklılıklara

açıklık, ebeveynlerin sosyal ve kültürel çeşitliliğe yönelik hoşgörülü, kapsayıcı ve önyargısız yaklaşımlarını ifade etmektedir.

1.6.2. Empati

Empati, bireyin başkalarının duygu ve düşüncelerini anlayabilme ve bu anlayışı davranışlarına yansıtabilme kapasitesidir (Davis, 1983; Hoffman, 2000). Bilişsel empati başkasının bakış açısını anlama; duyuşsal empati ise bu deneyime duygusal olarak yanıt verme boyutlarını içermektedir (Decety ve Lamm, 2006). Bu araştırmada empati, ebeveynlerin hem bilişsel hem duyuşsal boyutları içeren ve çocukla ilişkilerinde sosyal-duygusal bir model işlevi gören ötekini anlama kapasitesini ifade etmektedir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın kuramsal temeli sunulmakta; empati ve farklılıklara açıklık kavramları tanımları, boyutları ve kuramsal dayanaklarıyla özetlenmektedir. İlk olarak empatinin tarihsel gelişimi, ölçümü ve eğitim/psikoloji bağlamındaki işlevi; ardından farklılıklara açıklığın çok boyutlu yapısı ve ilgili kuramlar ele alınır. Son olarak, bu iki kavramın kişilik, gelişim ve grup ilişkileri çerçevesinde nasıl bir araya geldiği açıklanarak araştırmanın hipotezlerine dayanak sağlanır.

2.1. Empati Kavramı

Empati kavramı, psikoloji ve eğitim bilimleri literatüründe en çok tartışılan sosyal-duygusal süreçlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Kökeni Yunanca *empathia* kavramına dayanan bu terim, tarihsel süreçte farklı disiplinlerde çeşitli şekillerde tanımlanmış ve giderek daha geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Titchener (1909), empatiyi “başkasının deneyimlerini hayal gücü yoluyla kendi zihninde yeniden yaşama” olarak tanımlamış, böylece empatiyi bilişsel hayal gücüne dayalı bir süreç olarak kavramsallaştırmıştır. Carl Rogers (1951) ise empatiyi insancıl yaklaşımın temel unsurlarından biri olarak görmüş ve danışan merkezli terapide bireyin içsel dünyasını anlama becerisinin terapötik ilişkinin en önemli koşulu olduğunu vurgulamıştır. Hoffman (2000) empatiyi gelişimsel bir süreç olarak ele almış, çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar uzanan süreçte empatik duyarlılığın aşamalı biçimde geliştiğini ve bireyin sosyal sorumluluk, ahlaki gelişim ve toplumsal bilinç gibi alanlarda empatiyle paralel bir ilerleme kaydettiğini belirtmiştir.

Empatiye ilişkin tanımlar incelendiğinde, kavramın tek boyutlu bir eğilimden ziyade bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlardan oluşan çok katmanlı bir yapı sergilediği görülmektedir (Eisenberg ve ark., 2006). Bilişsel empati, bireyin başkalarının düşüncelerini ve bakış açılarını anlayabilme becerisini içerirken; duygusal empati, başkasının hislerini paylaşma ve onların duygularına duyarlılık geliştirme kapasitesini ifade etmektedir. Davranışsal empati ise bilişsel ve duygusal süreçlerin sosyal ilişkilerde uygun ve destekleyici davranışlara dönüşmesiyle somutlaşmaktadır (Davis, 1983; Decety ve Jackson, 2004).

Güncel yaklaşımlar, empatinin kültürel bağlamda da farklılıklar gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Bireyci toplumlarda empati daha çok bilişsel boyutuyla (örneğin perspektif alma), toplulukçu toplumlarda ise duygusal boyutuyla (örneğin duygudaşlık ve yakınlık) öne çıkmaktadır (Wang, 2003). Bununla birlikte, empatiyi ölçmek için geliştirilen Interpersonal Reactivity Index (IRI) (Davis, 1983), empatiyi çok boyutlu olarak değerlendiren en yaygın ölçeklerden biridir.

Modern yaklaşımlar ise empatinin yalnızca psikolojik bir süreç değil, aynı zamanda nörobiyolojik bir temel üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Decety ve Cowell (2015), empatiyi ayna nöron sistemi, anterior insula ve anterior singulat korteks (ACC) gibi beyin bölgeleriyle ilişkilendirerek “sosyal beyin” kavramı çerçevesinde açıklamışlardır. Bu bakış açısı, empatinin hem bilişsel hem de duygusal bileşenlerinin sinirsel temellere dayandığını ortaya koymaktadır.

Empati kavramının tarihsel gelişimi, çok boyutlu yapısı ve farklı bağlamlarda ele alınışı, bu olgunun tek bir tanımla sınırlandırılmayacak kadar geniş bir çerçeveye sahip olduğunu göstermektedir. Kavramın böylesine kapsamlı bir yapıda olması, empatinin nasıl işlediğini ve hangi süreçlerle ortaya çıktığını açıklamaya yönelik çeşitli kuramların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu kuramlar, empatinin hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki etkilerini anlamaya yardımcı olmakta; ayrıca empatik davranışların öğrenilmesi, gelişmesi ve sürdürülmesi konusunda farklı bakış açıları sunmaktadır. Empatiyi açıklayan kuramlar sonraki başlıkta verilmiştir.

2.1.1. Empatiyi açıklayan kuramlar

Empati kavramı, çok boyutlu yapısı nedeniyle yalnızca tek bir tanım ya da mekanizmayla açıklanabilecek bir kavram değildir. Bu durum, araştırmacıları empatiyi farklı bakış açılarından ele alan kuramsal modeller geliştirmeye yöneltmiştir. Literatürde yer alan kuramların bazıları empatiyi insancıl yaklaşımın bir parçası olarak bireyler arası ilişkiler bağlamında ele alırken; bazıları gelişimsel süreçlere odaklanmış, bazıları ise çok boyutlu ölçüm modelleriyle kavramsallaştırmıştır. Ayrıca sosyal öğrenme ve nörobilimsel açıklamalar, empatinin gözlem, model alma ve sinirsel mekanizmalar yoluyla nasıl şekillendiğine ışık tutmaktadır. Bu çeşitlilik, empatinin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde farklı işlevlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Carl Rogers'ın İnsancıl Yaklaşımı; Carl Rogers'ın (1951) bu yaklaşımı insan doğasına ilişkin iyimser bakış açısı ve bireyin gelişim potansiyeline yaptığı güçlü vurgu ile psikoloji literatüründe önemli bir yer edinmiştir. Bu yaklaşım, bireyin kendini gerçekleştirme eğilimini, koşulsuz kabulü ve empatiyi psikolojik gelişimin temel taşları olarak görür (Rogers, 1951; Corey, 2017). Rogers'a göre her birey doğuştan gelen bir öz gerçekleştirme eğilimine sahiptir ve bu eğilim uygun çevresel koşullar sağlandığında ortaya çıkar. Empati, bu kuramda bireyin karşısındaki kişinin iç dünyasını kendi bakış açısının ötesine geçerek anlaması ve bu anlayışı yargılamadan ifade etmesi olarak tanımlanır (Rogers, 1959; Rogers, 1961). Dolayısıyla empati yalnızca iletişimsel bir beceri değil, aynı zamanda varoluşsal bir duyarlılık olarak görülmektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında empatik tutum, çocuğun duygularının kabul edilmesi ve yargılanmadan dinlenmesi sürecini içerir. Böyle bir ilişki, çocuğun kendini değerli hissetmesine, öz-değer ve güven duygusunun gelişmesine ve sosyal algılarının güçlenmesine katkı sağlar (Hoffman, 2000; Gerdes ve Segal, 2009). Koşulsuz kabul ilkesiyle birlikte empati, farklılıkların da değer görmesini mümkün kılar. Böylece çocuklar toplumsal çeşitlilik karşısında daha açık, kapsayıcı ve esnek tutumlar geliştirebilirler (Decety ve Lamm, 2006). Bu yönüyle Rogers'ın yaklaşımı, empatiyi yalnızca bireylerarası ilişkilerin niteliğini artıran bir beceri değil; aynı zamanda toplumsal düzeyde kapsayıcılığı besleyen gelişimsel bir zemin olarak kavramsallaştırır. Bu nedenle ebeveyn empatisi ile farklılıklara açıklık arasındaki ilişkinin anlaşılmasında önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Empati Gelişim Kuramı; Empatinin gelişimsel boyutu, Martin L. Hoffman'ın ortaya koyduğu bu kuram ile açıklanmaktadır. Hoffman (2000), empatinin bireyde doğuştan var olan bir kapasite olduğunu, ancak bu kapasitenin farklı gelişim evrelerinde değişerek olgunlaştığını belirtir. Bu kurama göre empati, bilişsel ve duygusal süreçlerin etkileşimiyle sürekli gelişen çok katmanlı bir yapıdır. İlk çocukluk döneminde görülen başkasının ağlamasına ağlayarak tepki verme gibi basit yansıtıcı tepkiler, empatinin en erken biçimleri arasında yer alırken, çocuklar benliklerini ötekenden ayırt etmeyi öğrendikçe empatik tepkiler daha karmaşık hale gelir. Bu süreçte perspektif alma becerisinin gelişimi, empatinin yalnızca duygusal bir yanıt olmaktan çıkıp bilişsel bir boyut kazanmasını sağlar. Hoffman, empati gelişiminin yalnızca bireysel olgunlaşmaya değil, aynı zamanda sosyal çevre ve ebeveynlik uygulamalarına da bağlı olduğunu vurgular. Dolayısıyla empati, içsel bir eğilim olmasının yanı sıra, çevresel etkileşimlerle öğrenilen ve pekiştirilen bir sosyal kapasite olarak değerlendirilir. Literatürde yapılan araştırmalar, empatinin prososyal davranışlarla

güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymuş (Eisenberg ve Fabes, 1990) ve ebeveynlerin çocuklarına sundukları sıcaklık ile duygusal ifade biçimlerinin çocukların empatik tepkileri üzerinde belirleyici etkiler taşıdığını göstermiştir (Zhou ve ark., 2002). Sonuç olarak Hoffman'ın kuramı, empatinin gelişimsel süreç içerisinde duygusal tepkilerden bilişsel farkındalığa ve ahlaki muhakemeye doğru ilerleyen çok yönlü bir yapı olduğunu ortaya koymakta, bireylerarası ilişkilerin niteliğini belirleyen temel bir kapasite olarak sosyal öğrenme, prososyal davranışlar ve ahlaki gelişim bağlamında güçlü bir kuramsal temel sunmaktadır (Hoffman, 2000).

Empati-İyilik Hipotezi; Empatinin davranışsal sonuçlarına odaklanan en önemli yaklaşımlardan biri C. Daniel Batson'ın geliştirdiği bu hipotezdir. Batson (1991), empatik ilginin bireyleri yardım etme davranışına yönlendiren temel bir motivasyon kaynağı olduğunu öne sürmüştür. Bu hipoteze göre birey, başkasının yaşadığı olumsuz bir duruma tanık olduğunda empatik bir ilgi duyar ve bu duygusal tepki onu karşısındaki kişiye yardım etmeye yöneltir. Empati burada yalnızca başkasının duygularını anlamak değil, aynı zamanda prososyal bir eylem üretme süreci olarak görülmektedir. Batson'un çalışmaları, empatik tepki ile bencillik temelli yardım davranışlarını ayırt etmeye odaklanmış ve empatik ilginin özgecil (altruistik) motivasyonla doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir (Batson, 2009). Literatürde yapılan deneysel araştırmalar da Batson'un hipotezini desteklemektedir. Örneğin Eisenberg ve Fabes (1990), empatik ilgi düzeyi yüksek bireylerin prososyal davranışlarda bulunma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bakış açısında empati, yalnızca duygusal ya da bilişsel bir boyutla sınırlı olmayıp, davranışlara yön veren ve toplumsal etkileşimlerde somut sonuçlar doğuran bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Çok Boyutlu Empati Modeli; Empati literatüründe dönüm noktalarından biri Mark H. Davis'in (1983) geliştirdiği bu modeldir. Davis, empatinin yalnızca tek boyutlu bir eğilim olmadığını, bilişsel, duygusal ve davranışsal unsurları kapsayan çok katmanlı bir yapı olduğunu savunmuştur. Bu modele göre empati dört alt boyuttan oluşmaktadır: perspektif alma, başkasının bakış açısını görebilme kapasitesini ifade ederken, empatik ilgi, bireyin başkalarının duygusal durumlarına yönelik içten bir duyarlılık geliştirmesini içerir. Kişisel sıkıntı, başkasının olumsuz yaşantıları karşısında hissedilen içsel huzursuzluk ve stres tepkilerini açıklarken, fantezi ise bireyin kurgu karakterlerle özdeşim kurma kapasitesini ortaya koyar. Bu boyutlar, empatinin yalnızca başkasını anlamaya dönük bilişsel bir süreç

olmadığını; aynı zamanda duygusal duyarlılık ve davranışsal tepkilerle bütünleşen çok yönlü bir sosyal beceri olduğunu göstermektedir (Davis, 1983). Davis'in modelinin önemli katkılarından biri, empatiyi ölçülebilir boyutlar halinde kavramsallaştırarak alana sistematik bir yapı kazandırmasıdır. Nitekim sonraki çalışmalarda empatinin prososyal davranışlarla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu (Eisenberg ve Fabes, 1990), farklı sosyal bağlamlarda bireylerin empatik eğilimlerinin kültürel çeşitliliğe karşı daha kapsayıcı tutumlarla bağlantılı olduğu (Decety ve Cowell, 2015) ve gelişimsel süreçlerde empati boyutlarının farklı sosyal işlevleri öne çıkardığı ortaya konmuştur. Bu durum, araştırmanın kuramsal çerçevesi ile ölçme aracı arasında güçlü bir uyum oluşturmakta ve elde edilen bulguların yorumlanmasında kavramsal bütünlük sağlamaktadır. Sonuç olarak Davis'in Çok Boyutlu Empati Modeli, empatiyi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde açıklamaya imkân tanıyan kapsamlı bir kuramsal çerçeve sunmakta ve bu araştırmanın temel dayanağı olarak empati ile farklılıklara açıklık arasındaki ilişkinin anlaşılmasında merkezi bir rol üstlenmektedir.

2.1.2. Empati ile ilgili alanyazındaki çalışmalar

Empati, psikoloji ve eğitim alanında en fazla çalışılan kavramlardan biridir. Özellikle Davis'in (1983) geliştirdiği Çok Boyutlu Empati Modeli'nden sonra empatiyi hem bilişsel hem de duygusal boyutlarıyla ele alan araştırmaların hızla arttığı görülmektedir. Eisenberg ve Fabes (1990), empati düzeyinin çocuklarda prososyal davranışların gelişimini desteklediğini ve empati eğilimi yüksek çocukların yardım davranışlarında daha istekli olduklarını göstermiştir. Hoffman (2000), empatiyi gelişimsel bir süreç olarak ele almış; erken çocukluk döneminde başlayan empatik eğilimlerin ergenlik ve yetişkinlikte sosyal sorumluluk bilinci ve ahlaki karar verme süreçleriyle yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Batson (2011), empati ile prososyal davranış arasındaki ilişkiyi incelediği deneysel çalışmalarında, empatik motivasyonun yardım davranışlarını güçlü biçimde etkileyen bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada Preston ve de Waal (2002), empatinin yalnızca sosyal ilişkilerde değil, evrimsel düzeyde de uyum sağlama işlevi taşıyan biyolojik bir mekanizma olduğunu ortaya koymuşlardır. Decety ve Cowell (2015), empatiyi sosyal adalet, ahlaki davranış ve toplumsal uyumun temel psikolojik mekanizmalarından biri olarak ele almış ve nörobilimsel bulgularla empatik süreçlerin beyindeki sinirsel temellerini açıklamıştır. Benzer şekilde Decety ve Jackson (2004) ile Singer ve Lamm (2009), empati sürecinde ayna nöron sistemi ve beynin işlevsel mimarisinin önemli bir rol oynadığını tartışmışlardır. Zaki ve Ochsner (2012) ise empatinin sinirbilimsel araştırmalarında bilişsel

ve duygusal empati ayrımını öne çıkararak bu alandaki ilerlemeleri ve sınırlılıkları tartışmıştır. Reniers ve ark. (2011), empati düzeyi yüksek bireylerin sosyal ilişkilerinde daha uyumlu davranışlar sergilediklerini ve kişilerarası etkileşimlerinde daha kapsayıcı olduklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, empatinin yalnızca bireylerarası düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de işlevsel bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Empatiye ilişkin araştırmalar yalnızca bireysel ilişkilerle sınırlı kalmamış; eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve danışmanlık gibi alanlarda da empatik eğilimlerin önemi vurgulanmıştır. Gerdes ve Segal (2009), sosyal hizmet alanında empatiyi mesleki yeterliğin temel koşulu olarak ele almış ve empatik becerilerin yardım mesleklerindeki iletişimi güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Benzer biçimde Rogers (1951), empatiyi danışma sürecinin merkezine koyarak, terapötik ilişkinin güvene dayalı biçimde kurulmasında empati becerisinin önemini vurgulamıştır. Empatinin ölçülmesine yönelik çalışmalarda da önemli katkılar bulunmaktadır. Baron-Cohen ve Wheelwright (2004), yetişkinlerde empatiyi değerlendirmeye yönelik Empati Katsayısı (EQ) ölçeğini geliştirerek, özellikle otizm spektrum bozukluğu ve gelişimsel farklılıklar bağlamında empati düzeylerini incelemiştir. Batson (2011) ise özgecilik üzerine yaptığı çalışmalarda empatik motivasyonun yardım davranışlarının en güçlü kaynağı olduğunu geniş bir deneysel çerçevede ortaya koymuştur.

Son yıllarda empati ile dijital çağda sosyal ilişkiler arasındaki bağlantıları inceleyen araştırmalar öne çıkmıştır. Awad ve ark. (2023), sosyal medya ortamlarında gençlerin çevrimiçi zorbalık ve mikroagresyonlara tanık olduklarında verdikleri tepkileri incelemiş; empati ve sosyal normların, çevrimiçi saldırganlıkla başa çıkmada etkili olduğunu ortaya koymuştur. Üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir. Örneğin Peng ve ark. (2024), empati düzeyinin prososyal davranışları anlamlı biçimde yordadığını göstermiştir. Dijital empati alanında ölçek geliştirme ve geçerlilik çalışmaları da dikkat çekmektedir. Collins ve ark. (2024), Digital Empathy Scale'in faktör yapısını inceleyerek ölçeğin psikometrik özelliklerini doğrulamış; daha yakın zamanda Collins ve ark. (2025), Digital Communication Empathy Scale (DCES) için ek geçerlik ve güvenilirlik kanıtları sunmuştur. Pandemi bağlamında yürütülen araştırmalarda da empati ve prososyal davranış arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Jiang ve ark. (2021), COVID-19 sürecinde üniversite öğrencilerinde empati düzeyinin prososyal davranışlar üzerinde etkili olduğunu ve bu etkinin sosyal sorumluluk aracılığıyla güçlendiğini ortaya koymuştur.

Tüm bu araştırmalar, empati kavramının yalnızca bireysel bir eğilim değil, aynı zamanda toplumsal ilişkileri düzenleyen, sosyal uyumu artıran ve hoşgörüyü teşvik eden dinamik bir mekanizma olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla empati, farklılıklara açıklığın psikolojik öncüllerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Farklılıklara Açıklık Kavramı

Farklılıklara açıklık kavramı, sosyal bilimlerde özellikle çokkültürlülük, kapsayıcı eğitim ve toplumsal çeşitlilik bağlamında öne çıkan temel bir psikososyal süreç olarak değerlendirilmektedir. Kökeni, bireylerin kendilerinden farklı özelliklere sahip insanlarla kurdukları ilişkilerin niteliğini anlamaya dönük çalışmalara dayanmaktadır. Çokkültürlü toplumların giderek artan çeşitliliği, bu kavramın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde işlevsel bir öneme sahip olduğunu göstermiştir. 1990'lı yıllardan itibaren sosyal psikoloji ve eğitim literatüründe daha sistematik biçimde ele alınmaya başlanan farklılıklara açıklık, bireylerin çeşitlilik karşısındaki düşünce, duygu ve davranış kalıplarını anlamada kritik bir kavram hâline gelmiştir (Miville ve ark., 1999; Neville ve ark., 2000).

Kavram, en yalın biçimiyle bireylerin sosyal, kültürel, etnik, dini, cinsiyet temelli ya da bireysel özellikler bakımından kendilerinden farklı olan kişilere yönelik olumlu tutum geliştirme, önyargısız yaklaşma ve kapsayıcı sosyal ilişkiler kurabilme eğilimini ifade etmektedir. Bu bağlamda farklılıklara açıklık, yalnızca bilişsel bir farkındalık değil; aynı zamanda duygusal duyarlılık ve davranışsal eğilimleri de içine alan çok boyutlu bir yapıdır (Arredondo ve ark., 1996; Banks, 2010). Bilişsel düzeyde birey, farklılıkların farkına varmakta ve bunların sosyal yaşamın doğal bir parçası olduğunu kabul etmektedir. Duygusal düzeyde farklılıklarla karşılaştığında tehdit ya da kaygı yerine ilgi ve kabul geliştirmektedir. Davranışsal düzeyde ise bu kabul, hoşgörü, kapsayıcı iletişim ve işbirliği davranışlarıyla somutlaşmaktadır (Miville ve ark., 1999).

Farklılıklara açıklık kavramının literatüre sistematik biçimde kazandırılması, Miville ve arkadaşlarının (1999) geliştirdiği Evrensellik-Farklılık Yönelimi (Universal-Diverse Orientation – UDO) ile mümkün olmuştur. UDO yaklaşımı, bireylerin hem benzerlikleri hem de farklılıkları tanıma, kabul etme ve değer verme kapasitesini ortaya koymakta; bu yönüyle sosyal ilişkilerde önyargısız ve kapsayıcı bir bakış açısı geliştirmeyi merkeze almaktadır. Literatürde bu kavramın İngilizce karşılığı “openness to diversity” olarak

geçmekte; Türkçeye ise kimi araştırmalarda “çeşitliliğe açıklık” (Eğitim Reformu Girişimi, 2024), kimi araştırmalarda ise “farklılıklara açıklık” (Çivitci, 2014; İnkaya, 2018) şeklinde çevrilmektedir. Bu iki kullanım da aynı kavramsal içeriğe karşılık gelmekte olup, terim farklılıkları çeviri tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Bu iki kullanım da aynı kavramsal içeriğe karşılık gelmekte olup, terim farklılıkları çeviri tercihlerinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de yapılan çalışmalar da farklılıklara açıklık kavramının farklı bağlamlarda ele alındığını göstermektedir. Sürgevil (2010), “farklılıkların yönetimi” perspektifinden kavramın iş dünyası ve örgütsel bağlamdaki önemini tartışarak sosyal-psikolojik temellerine işaret etmiştir. Arslan ve Polat (2016), Podsiadlowski ve ark. (2013) tarafından geliştirilen Diversity Perspective Questionnaire (DPQ) ölçeğini Türkçeye uyarlamış ve bireylerin farklılıklara yönelik yaklaşımlarını ölçmeyi amaçlamıştır. Eğitim bağlamında yapılan araştırmalar da kavramı desteklemektedir. Örneğin Meydan (2018), sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin farklılıklara saygı düzeylerini incelemiş; Yılmaz ve Güven (2019) ise geliştirdikleri araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının hoşgörü düzeyleri ile yaratıcılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu araştırmalar, farklılıklara açıklığın yalnızca kuramsal bir yapı olmadığını; aynı zamanda ölçülebilir, geliştirilebilir ve eğitim yoluyla pekiştirilebilir bir beceri olduğunu göstermektedir.

Güncel yaklaşımlar ise farklılıklara açıklığın bağlamsal ve kültürel yönlerini vurgulamaktadır. Bireyci kültürlerde farklılıklara açıklık daha çok bilişsel bir kabullenme ve bireysel özerklikle ilişkilendirilirken, toplulukçu kültürlerde duygusal yakınlık, dayanışma ve sosyal uyum boyutları öne çıkmaktadır (Oyserman ve ark., 2002). Ayrıca dijital çağda çeşitlilik kavramının giderek artan görünürlüğü, farklılıklara açıklığı yalnızca yüz yüze ilişkilerde değil, çevrimiçi etkileşimlerde de incelenen güncel bir olgu hâline getirmiştir (Collins ve ark., 2024).

Sonuç olarak farklılıklara açıklık, tarihsel gelişim sürecinde önyargı ve ayrımcılığın azaltılması, kültürel duyarlılığın artırılması ve sosyal uyumun güçlendirilmesi amacıyla ele alınmış; günümüzde ise bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeylerde kapsayıcı yaşamın temel bileşenlerinden biri olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu çok boyutlu yapı, farklılıklara açıklığı yalnızca bireylerin sosyal tutumlarını değil, aynı zamanda toplumların kültürel barış, eşitlik ve adalet anlayışlarını şekillendiren kritik bir psikososyal süreç hâline getirmektedir.

2.2.1. Farklılıklara açıklığı açıklayan kuramlar

Farklılıklara açıklık kavramının kuramsal temelleri, literatürde zaman içerisinde farklı perspektiflerle gelişim göstermiştir. İlk olarak Allport'un (1954) temas hipotezi, farklı gruplar arasında kurulan olumlu ilişkilerin önyargıyı azaltarak kapsayıcı tutumları artırabileceğini ileri sürmüştür, ardından Tajfel ve Turner'ın (1986) sosyal kimlik kuramı grup aidiyetlerinin bireylerin ötekiyle ilişkilerini nasıl biçimlendirdiğini açıklamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren kavram, çokkültürlülük ve demokratik eğitim yaklaşımları içinde daha belirgin bir yer edinmiş; Banks (2010) farklılıklara açıklığı demokratik vatandaşlık ve kapsayıcı eğitim anlayışının temel ögesi olarak ele alırken, Arredondo ve ark. (1996) kültürel yeterlik çerçevesinde danışmanlık mesleğinde kritik bir boyut olarak değerlendirmiştir. Bu süreçte kavram, psikometrik bir temele de oturtulmuş ve Miville ve ark. (1999) tarafından geliştirilen Evrensellik–Farklılık Yönelimi (UDO) modeliyle ölçülebilir hale getirilmiştir. Bununla birlikte, farklılıklara açıklığın yalnızca ölçülebilir bir yönelim değil, öğrenilebilen ve sosyal bağlamda aktarılan bir tutum olduğu giderek daha fazla vurgulanmış, bu nedenle kavram Bandura'nın (1977, 1986) Sosyal Öğrenme Kuramı çerçevesinde ele alınarak bireylerin aile, okul ve toplumsal çevrede gözlem ve model alma yoluyla farklılıklara yönelik kapsayıcı tutum geliştirdikleri ortaya konmuştur. Son dönemlerde ise dijital çağın getirdiği yeni etkileşim biçimleri farklılıklara açıklığı küresel vatandaşlığın ve 21. yüzyıl becerilerinin bir parçası olarak gündeme taşınmış, yapılan araştırmalar çevrimiçi ortamlarda çeşitliliğe duyarlılığın gençlerin sosyal bağlılığını ve empatik yönelimlerini güçlendirdiğini göstermiştir (Collins ve ark., 2024; Eğitim Reformu Girişimi, 2024).

Çokkültürlülük ve Demokratik Eğitim Yaklaşımı; Çokkültürlü eğitim literatürü, farklılıklara açıklığı demokratik toplumların sürdürülebilirliği için temel bir unsur olarak görmektedir. Banks (2010), çokkültürlü eğitimin bireylerde eşitlik, adalet ve hoşgörü gibi değerleri geliştirmeyi ve öğrencilerin farklı kültürlere karşı kapsayıcı tutum sergilemelerini sağlamayı amaçladığını belirtmiştir. Benzer biçimde Arredondo ve ark. (1996), farklılıklara açıklığı çokkültürlü danışmanlık yeterliklerinin bir bileşeni olarak ele almış ve bireylerin farklı kimlikleri tanıyıp saygı göstermelerinin mesleki yeterlilik için vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşımda farklılıklara açıklık yalnızca bireysel bir yönelim değil; demokratik değerlerle bütünleşen ve kapsayıcı toplumsal ilişkilerin kurulmasını sağlayan bir kapasite olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Evrensellik–Farklılık Yönelimi (UDO); Farklılıklara açıklık, literatürde en sistematik biçimde Miville ve ark. (1999) tarafından geliştirilen Evrensellik-Farklılık Yönelimi (Universal-Diverse Orientation – UDO) ile açıklanmıştır. Bu model, bireylerin hem benzerlikleri hem de farklılıkları tanıma ve değer verme eğilimini ortaya koymaktadır. Ölçek uyarlamalarıyla birlikte (Neville ve ark., 2000), farklılıklara açıklığın ölçülebilir bir kişilik yönelimi olduğu kanıtlanmıştır. UDO üç boyuttan oluşmaktadır: farklılıklarla etkileşim (diversity of contact), göreliliğe değer verme (relativistic appreciation) ve farklılıklarla rahatlık (comfort with differences). Bu yaklaşım, kavramı ölçülebilir ve sistematik bir yapı haline getirmiş; uluslararası literatürde çok sayıda araştırmaya dayanak olmuştur.

Sosyal Psikoloji Perspektifi; Farklılıklara açıklık, sosyal psikoloji literatüründe de önyargı, sosyal kimlik ve temas hipotezleri çerçevesinde ele alınmıştır. Allport (1954), temas hipoteziyle farklı gruplar arasında kurulan olumlu ilişkilerin önyargıyı azaltıp kapsayıcı tutumları artırabileceğini savunmuştur. Tajfel ve Turner (1986)’ın sosyal kimlik kuramı ise bireylerin grup aidiyetlerinin ötekiyle kurdukları ilişkileri nasıl şekillendirdiğini açıklamış, grup sınırlarının esnekleşmesinin farklılıklara açıklığı geliştirdiğini ortaya koymuştur. Bu kuramlar, farklılıklara açıklığın yalnızca bireysel eğilim değil, aynı zamanda sosyal kimlikler, grup dinamikleri ve toplumsal ilişkilerle bağlantılı bir kapasite olduğunu göstermektedir.

Güncel Yaklaşımlar; Dijital çağın yükselişiyle birlikte farklılıklara açıklık, yüz yüze ilişkilerin ötesinde çevrimiçi ortamlarda da incelenmeye başlanmıştır. Collins ve ark. (2024), dijital empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişkiyi araştırmış ve çevrimiçi kapsayıcı iletişimin gençlerin sosyal bağlılıklarını artırdığını bulmuştur. Türkiye’de de Eğitim Reformu Girişimi (2024) raporu, farklılıklara/çeşitliliğe açıklığı 21. yüzyıl becerileri arasında göstermekte ve demokratik eğitim hedefleriyle ilişkilendirmektedir. Bu güncel çalışmalar, farklılıklara açıklığın yalnızca klasik sosyal psikolojik çerçevelerle değil, aynı zamanda dijital vatandaşlık, küresel yurttaşlık ve kapsayıcı eğitim bağlamında da yeniden kavramsallaştırıldığını göstermektedir.

Sosyal Öğrenme Kuramı; Albert Bandura’nın Sosyal Öğrenme Kuramı, bireylerin sosyal tutum ve davranışlarının yalnızca doğrudan yaşantılarla değil; aynı zamanda gözlem, model alma ve pekiştirme süreçleriyle öğrenildiğini vurgulamaktadır (Bandura, 1977, 1986). Bu yaklaşım, özellikle çocukların sosyal öğrenme süreçlerinde ebeveynlerin birincil rolünü

ortaya koymasından önemlidir. Çocuklar yalnızca kendi deneyimleriyle değil, çevrelerinde gözlemledikleri davranışlarla da tutum ve değerler geliştirmekte; bu süreçte ebeveynlerin empatik ve kapsayıcı yaklaşımları en güçlü öğrenme modellerinden biri haline gelmektedir (Bandura, 1977; 1986).

Sosyal öğrenme kuramının en temel mekanizmalarından biri olan model alma (modeling) sürecinde bireyler, özellikle çocuklar, çevrelerinde gözlemledikleri davranışları taklit ederek öğrenirler. Ebeveynlerin farklılıklara karşı sergilediği empatik ve hoşgörülü tutumlar, çocuklar için doğrudan bir davranış modeli oluşturur. Bunun yanı sıra, dolaylı pekiştirme (vicarious reinforcement) sürecinde çocuklar başkalarının ödüllendirilen veya onaylanan davranışlarını gözlemleyerek benzer tutumları içselleştirirler. Örneğin, bir ebeveynin farklılıklara duyarlı davranışının sosyal çevrede olumlu karşılık bulması, çocuğun da benzer davranışları benimsemesini teşvik eder. Kuramın bir diğer önemli ilkesi olan karşılıklı belirleyicilik (reciprocal determinism) ise bireyin yalnızca çevresinden öğrenen pasif bir alıcı olmadığını; aynı zamanda çevresini kendi tutum ve davranışlarıyla şekillendiren aktif bir özne olduğunu ortaya koyar (Bandura, 1977, 1986; Bussey ve Bandura, 1999). Bu bakış açısı, empati ve farklılıklara açıklığın yalnızca bireysel bir eğilim değil, toplumsal bağlamla sürekli etkileşim içinde gelişen dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir. Alan yazın da bu ilişkiyi desteklemektedir. Grusec (2011), ebeveynlerin sosyal öğrenme süreçlerinde değer aktarımının, çocukların toplumsal duyarlılıklarını şekillendirmede kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, farklılıklara açıklığın yalnızca bireysel bir yönelim ya da ölçülebilir bir özellik olmadığını, aynı zamanda toplumsal çevreyle öğrenilen ve pekiştirilen bir kapasite olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu noktada Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı (1977, 1986), kavramın anlaşılmasında bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. Bandura'ya göre bireyler, gözlem, model alma ve pekiştirme yoluyla sosyal tutumlar geliştirir; ebeveynlerin ve öğretmenlerin kapsayıcı davranışları, çocuklar için doğrudan model işlevi görür. Dolayısıyla farklılıklara açıklık, empatik ve hoşgörülü davranışların aile ve toplum aracılığıyla içselleştirilmesiyle gelişir ve nesiller arası aktarım yoluyla güçlenir (Grusec, 2011; Malti ve ark., 2020). Sonuç olarak Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı, farklılıklara açıklığı yalnızca bireyin içsel bir eğilimi olarak değil; sosyal çevreyle etkileşim halinde öğrenilen, aktarılan ve pekiştirilen bir sosyal kapasite olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu yönüyle kuram, ebeveyn empatisi ile farklılıklara açıklık

arasındaki ilişkinin anlaşılmasında güçlü bir teorik dayanak sunmakta; farklılıklara açıklığın toplumsal düzeyde geliştirilip desteklenebilecek dinamik bir özellik olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2.2. Farklılığa açıklık ile ilgili alanyazındaki çalışmalar

Farklılıklara açıklık kavramı, bireylerin sosyal çeşitlilik, kültürel farklılıklar ve yeni deneyimlere karşı geliştirdikleri tutumları anlamada önemli bir değişken olarak ele alınmaktadır. Kişilik psikolojisinde “Deneyime Açıklık” (Openness to Experience) boyutuyla ilişkilendirilen bu kavram, bireylerin önyargısız yaklaşım geliştirmelerinde, hoşgörülü tutumlar sergilemelerinde ve sosyal uyum süreçlerinde kritik bir rol üstlenmektedir.

Türkiye’de de farklılıklara açıklık konusuna giderek artan bir ilgi olduğu görülmektedir. Saki ve Yazıcı (2022), psikolojik danışman adaylarının bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılıklarını empati ve tutum bağlamında incelemiş ve bu duyarlılığın mesleki yeterlik açısından kritik olduğunu ortaya koymuştur. Sürgevil (2010), farklılık kavramını işgücü farklılıklarının yönetimi bağlamında ele alarak sosyo-psikolojik kuramsal yaklaşımlar üzerinden değerlendirmiştir. Demirutku ve Yalçındağ’ın (2024) sosyal psikoloji alanındaki yayınlara ilişkin analizleri, Türkiye’de özellikle grup ilişkileri ve farklılıklara yönelik araştırma eğilimlerinin son yıllarda belirgin biçimde güçlendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Taşfiliz, Sağel Çetiner ve Selçuk (2020), bireylerin yakın ilişkilerde algıladıkları duyarlılığın yaş farklılıkları ve psikolojik esenlik düzeyiyle ilişkili olduğunu belirlemiş; açıklık özelliğinin kişisel ve ilişkisel iyilik hâli üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye bağlamında Aydın ve Şahin (2017), psikolojik danışman adaylarında açıklık özelliği yüksek olanların daha düşük önyargı düzeyine ve daha yüksek kültürel duyarlılığa sahip olduklarını bulgulamıştır. Benzer biçimde Aksin (2023), açıklık kişilik özelliğinin kültürlerarası duyarlılığı yordamada anlamlı bir rol oynadığını göstermiştir.

Uluslararası alanyazında farklılıklara açıklık üzerine gerçekleştirilen çalışmalar, kavramın çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır. Lin ve ark. (2024), açıklığın farklı kişilik modellerindeki alt boyutlarını inceleyerek bu özelliğin doğrudan gruplar arası tutumlarla bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Lall-Trail ve ark.(2023) de benzer biçimde açıklık ve uyumluluk (agreeableness) özelliklerinin çeşitliliğe yönelik olumlu tutumları güçlü biçimde

yordadığını bildirmiştir. Nitekim Jonáš ve ark. (2023) tarafından yapılan araştırma da kişilik özelliklerinin sosyal mesafe ve toplumsal tutumlarla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Sibley ve Duckitt (2008) ise düşük açıklığın ve düşük uyumluluğun otoriterlik, sosyal baskınlık yönelimi ve önyargı ile ilişkili olduğunu göstererek bu kişilik boyutunun sosyal tutumları anlamada kritik bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Çalışma yaşamı bağlamında açıklığın etkileri de dikkat çekmektedir. Açıklığın sanal ekiplerde bilişsel çeşitlilik ve yenilikçi iş davranışlarıyla ilişkisini ortaya koyan araştırmalar, bu kişilik özelliğinin örgütsel düzeyde de işlevsel sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Irklararası ilişkiler bağlamında ise açıklığın rolüne dikkat çeken çalışmalar vardır. Açıklık düzeyi yüksek bireylerin farklı etnik gruplara yönelik daha olumlu tutum geliştirdikleri ve bu durumun özellikle beyaz Amerikalı katılımcılar üzerinde belirgin olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, kişilik özelliklerinin yalnızca bireysel eğilimler değil; aynı zamanda kültürlerarası etkileşimler üzerinde de güçlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Zihinsel sağlık bağlamında ise açıklığın sınırlarına dikkat çeken çalışmalar da bulunmaktadır. Fino (2019), açıklık düzeyi yüksek bireylerde bile zihinsel hastalık damgalamasına yönelik önyargının tamamen ortadan kalkmadığını göstermiştir. Steiger ve ark. (2022) ile Yuan ve ark. (2018) tarafından yapılan çalışmalar da açıklık ve uyumluluk gibi kişilik özelliklerinin damgalamayı azaltıcı bir rol oynadığını, ancak önyargıların tümüyle ortadan kalkmadığını ortaya koyarak bu kavramın sınırlılıklarını vurgulamıştır.

Tüm bu bulgular, farklılıklara açıklığın yalnızca bireysel bir kişilik özelliği değil; aynı zamanda sosyal uyum, önyargının azaltılması, kapsayıcı eğitim ortamlarının geliştirilmesi ve iş yaşamında yenilikçi süreçlerle yakından ilişkili bir kapasite olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3. Empati ve Farklılıklara Açıklık İlişkisi

Empati ve farklılıklara açıklık, bireylerin toplumsal çeşitlilikle karşılaştıklarında sergiledikleri tutumların en önemli belirleyicilerinden ikisi olarak görülmektedir. Empati, bireyin karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlama ve bu anlayışı sosyal etkileşimlerine yansıtma becerisi iken; farklılıklara açıklık, bireylerin farklı kültürlere, inançlara ve sosyal kimliklere önyargısız biçimde yaklaşabilmesini ifade etmektedir. Bu iki kavramın kesişim noktası, kapsayıcı ve demokratik bir toplumun inşasında kritik bir rol üstlenmektedir.

Kişilik psikolojisi bağlamında yapılan araştırmalar, empati ile açıklık arasındaki ilişkinin kişilik özellikleri düzeyinde de temellendirilebileceğini göstermektedir. Melchers ve ark. (2016), Büyük Beş kişilik modelinde yer alan Deneyime Açıklık boyutunun empati ile benzer örüntüler sergilediğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, empati ve açıklığın yalnızca sosyal süreçlerde değil, aynı zamanda kişilik yapısının temelinde de birbirini destekleyen özellikler olduğunu göstermektedir.

Sosyal psikoloji alanında Allport'un (1954) öne sürdüğü Contact Hypothesis, farklı gruplar arasındaki doğrudan etkileşimin önyargıyı azaltacağını ve bireylerin farklılıklara karşı daha açık bir tutum geliştireceğini ileri sürmektedir. Bu modelde empati, gruplar arası olumlu temasın etkili olmasında aracı bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Bu görüşü daha da ileri götüren Imagined Contact Hypothesis (Crisp ve Turner, 2009), bireylerin dış gruplarla hayali bir etkileşim kurmalarının bile empatik eğilimleri güçlendirebileceğini ve farklılıklara açıklığı artırabileceğini ortaya koymuştur.

Diğer yandan, gelişimsel perspektiften bakıldığında empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişki yaşam boyu değişim göstermektedir. Grün ve ark. (2008), 12 yıllık uzunlamasına araştırmalarında empati düzeylerinin yetişkinlikte artış gösterdiğini ve bu artışın bireylerin farklılıklara daha açık bir tutum geliştirmeleriyle bağlantılı olduğunu saptamışlardır. Bu bulgu, empati ve açıklığın yalnızca belirli bir gelişim dönemine özgü olmadığını, aksine yaşam boyu birbirini besleyen iki özellik olarak devam ettiğini göstermektedir.

Türkiye'de yürütülen bazı çalışmalar da bu ilişkiyi farklı eğitim ve yaş gruplarında desteklemektedir. Çatlak ve Yiğit (2017), öğretmen adaylarıyla yürüttükleri çalışmada empati eğitiminin farklılıklara saygılı olma değerini güçlendirdiğini göstermiştir. Yıldız (2024) ise okul öncesi dönemde empati düzeyi yüksek çocukların farklılıklara daha saygılı bir yaklaşım sergilediklerini ortaya koymuştur. Schwartzkopf ve ark. (2025) tarafından yapılan sistematik derleme, empati gelişimine yönelik eğitim programlarının katılımcıların empati düzeyini anlamlı biçimde artırdığını ortaya koyarken; genç bireylerin yaşlı bireylere yönelik ayrımcılık tutumlarıyla empati düzeyleri arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu, empati yüksek olanların ayrımcılık tutumlarının daha düşük olduğunu gösteren bir çalışma da mevcuttur (Temiz ve Öztürk, 2019). Benzer şekilde, Oral ve ark. (2024) Türkiye

bağlamında yürüttükleri çalışmada, sosyal hizmet öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının empatiyle güçlendiğini rapor etmiştir.

Bu bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, empati ve farklılıklara açıklığın birbirini besleyen iki temel psikososyal kapasite olduğu söylenebilir. Kişilik yapısı, sosyal etkileşim deneyimleri ve gelişimsel süreçler bu ilişkinin farklı boyutlarını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, empatiyi geliştirmeye yönelik eğitimsel ve toplumsal uygulamaların farklılıklara açıklığı da artıracığı; aynı şekilde kapsayıcı bir toplum için farklılıklara açıklığı destekleyen programların empatiyi güçlendireceği ifade edilebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemi esas alınmıştır. Nicel yöntem, olguların nicel veriler aracılığıyla sistematik biçimde toplanmasına, sayısal olarak ifade edilmesine ve nesnel ölçütlere dayalı istatistiksel yöntemlerle analiz edilmesine olanak tanır (Büyüköztürk, 2019). Araştırmanın temel amacı doğrultusunda, ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki düzeyini ortaya koymayı amaçlayan ve mevcut durumu olduğu biçimiyle betimlemeye dayalı bir desen sunar (Karasar, 2020). Bu model, özellikle bireyler arası psikolojik değişkenlerin karşılıklı bağlantılarını incelemeye uygun bir çerçeve sağlar.

Katılımcı grubunun oluşturulmasında, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kolay ulaşılabilir örnekleme, araştırmacının yakın çevresinde bulunan ve ulaşılması kolay olan katılımcılardan veri toplamasına dayalı, pratiklik sağlayan bir örnekleme yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu yöntemin kullanımı, araştırmanın zaman, erişim ve kaynak kısıtlılıkları göz önünde bulundurularak, verilerin hızlı ve etkin biçimde toplanmasını mümkün kılmıştır.

Araştırma kapsamında toplanan veriler, korelasyon analizi ile değişkenler arasındaki ilişki düzeylerini, regresyon analizi ile ise empati düzeylerinin farklılıklara açıklık üzerindeki yordayıcı rolünü ortaya koymak amacıyla analiz edilmiştir. Böylelikle ebeveynlerin empati eğilimleri ile çeşitliliğe karşı tutumları arasındaki olası istatistiksel ilişkiler, sayısal bulgular temelinde değerlendirilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı özel ve devlet okullarında öğrenim gören ilkökul çağındaki çocukların ebeveynlerinden oluşan toplam 235 kişi oluşturmuştur. Araştırma grubu, veri toplama sürecinin pratik gerekleri ve katılımcılara erişim kolaylığı dikkate

alınarak belirlenmiştir. Çalışma grubunun seçiminde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda, araştırmacının erişim sağlayabildiği okullardaki ve çevresindeki ebeveynler arasından, ilkokul çağındaki (6–10 yaş) çocuğa sahip olan ve araştırmada kullanılan ölçekleri eksiksiz doldurmayı kabul eden bireyler örnekleme dâhil edilmiştir.

Katılımcıların seçiminde, ebeveynin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, sosyoekonomik düzeyi ve sahip olduğu çocuk sayısı gibi demografik özelliklerde çeşitliliğe dikkat edilmiştir. Bu durum, elde edilecek bulguların farklı demografik gruplar açısından karşılaştırılabilirliğini artırmayı hedeflemiştir. Örneklem grubuna dâhil edilen bireyler, araştırma gönüllülük ilkesi çerçevesinde bilgilendirilmiş onam formunu imzalayarak çalışmaya katılmışlardır.

Tablo 3.1

Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	Kadın	193	82,1
	Erkek	42	17,9
Yaş Grubu	20–29	37	15,7
	30–39	113	48,1
	40–49	68	28,9
	50 ve üzeri	17	7,2
	Ortaokul	12	5,1
Eğitim Durumu	Lise	44	18,7
	Lisans	133	56,6
	Lisansüstü	39	16,6
Gelir Düzeyi	0–25.000 TL	62	26,4
	25–50.000 TL	108	45,9
	50.000+ TL	65	27,7

Tablo 3.1 incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunu kadınların (%82,1) oluşturduğu görülmektedir. Yaş dağılımı açısından en yoğun grup 30–39 yaş aralığıdır (%48,1). Eğitim düzeyine bakıldığında lisans mezunlarının (%56,6) çoğunluğu oluşturduğu, gelir dağılımında ise 25–50.000 TL aralığındaki grubun (%45,9) öne çıktığı belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Bilgilendirilmiş Onam Formu (Ek 1), Demografik Bilgi Formu (Ek 2), Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği (Ek 3) ve Miville-Guzman Evrensellik–Farklılık Yönelimi Ölçeği (Ek 4) kullanılmıştır. Bilgilendirilmiş Onam Formu, katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını ve verilerinin bilimsel amaçlarla kullanılmasına onay verdiklerini belgelemektedir. Dokuz maddeden oluşan Demografik Bilgi Formu, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve benzeri sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

3.3.1. Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ)

Lawrence vd. (2004) tarafından geliştirilen ve bireylerin empati düzeylerini ölçmeyi amaçlayan bir öz-bildirim ölçeğidir. Ölçek, empatiyi bilişsel empati, duygusal tepki ve sosyal beceriler olmak üzere üç alt boyutta değerlendirir. Ölçek, toplamda 60 maddeden oluşur; bunların 40'ı empatiyle doğrudan ilgili iken, 20'si kontrol maddesidir. Katılımcılar, her bir maddeye "kesinlikle katılmıyorum"dan "kesinlikle katılıyorum"a kadar uzanan dört dereceli bir Likert ölçeğinde yanıt verirler. Empati ile ilgili maddeler, yüksek düzeyde empatik yanıt verenlerin 2 puan, orta düzeyde yanıt verenlerin 1 puan, empatik eğilimi yansıtmayanların ise 0 puan aldığı bir sistemle puanlanmaktadır. Bu şekilde, ölçekten alınabilecek maksimum puan 80'dir. Lawrence vd. (2004), ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini dört ayrı çalışma ile test etmişlerdir. Ölçeğin iç tutarlılığı, Cronbach alfa katsayısı ile değerlendirilmiş ve 0.78 ile 0.92 arasında değerler elde edilmiştir, bu da ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir. EDBÖ, empatiyi çok boyutlu olarak değerlendiren güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak literatürde geniş bir kabul görmüştür.

Türkçe uyarlama çalışmasında, geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda ölçeğin 13 madde ve üç alt boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Kaya ile Çolakoğlu (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçek, ebeveynlerin empati düzeylerini ölçmek için kullanılmıştır. Ölçek, sosyal beceriler, duygusal tepki ve bilişsel empati alt boyutlarını kapsamaktadır. Türkçe uyarlama çalışmasında, ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur, bu da ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada ise ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,86 olarak hesaplanmıştır. Bu

değer, ölçeğin mevcut çalışma örnekleminde de yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.2. Miville-Guzman evrensellik-farklılık yönelimi ölçeği kısa formu (M-GEFYÖ-K)

Miville-Guzman Universality-Diversity Scale (M-GUDS), Marie L. Miville ve meslektaşları tarafından 1999 yılında geliştirilmiştir. Bu ölçek, bireylerin farklı kültürel ve sosyal gruplara yönelik tutumlarını değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Evrensellik-Farklılık Yönelimi (Universal-Diverse Orientation – UDO) olarak adlandırılan bu kavram, insanların benzerlik ve farklılıklarına dair farkındalık ve kabul düzeylerini ölçer. Orijinal M-GUDS, 45 maddeden oluşan ve üç alt boyutu içeren bir ölçektir:

1. Farklılıklarla Etkileşim (Diversity of Contact): Farklı demografik özelliklere sahip kişilerle etkileşime yönelik davranışları değerlendirir.

2. Göreliliğe Değer Verme (Relativistic Appreciation): İnsanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkların farkına varılmasını ve önemsenmesini yansıtır.

3. Farklılıklarla Rahat Hissetme (Comfort with Differences): Farklı özelliklere sahip kişilerle birlikte olma durumunda hissedilen rahatlık düzeyini ölçer.

Katılımcılar, her bir maddeye 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 6 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen Likert tipi bir ölçek üzerinde yanıt verirler. Yüksek puanlar, bireylerin evrensellik-farklılık yöneliminin daha olumlu olduğuna işaret eder.

Türkiye uyarlaması Nazmiye Çivitci (2014) tarafından gerçekleştirilmiş ve ölçeğin adı Miville-Guzman Evrensellik-Farklılık Yönelimi Ölçeği Kısa Formu (M-GEFYÖ-K) olarak kullanıma sunulmuştur. Uyarlama çalışmasında doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin üç faktörlü özgün yapısını koruduğunu göstermiştir ($\chi^2/df = 2.10$; RMSEA = .063; CFI = .94; GFI = .93; AGFI = .90). Bu bulgular, yapısal geçerliliğin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach's Alpha katsayısı ile değerlendirilmiş; toplam ölçek için .88, alt boyutlar için ise Farklılıklarla Etkileşim: .80, Göreliliğe Değer Verme: .85 ve Farklılıklarla Rahat Hissetme: .78 olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin

yüksek düzeyde güvenilir olduğunu ve Türk kültüründe kullanılabilirliğinin yeterli olduğunu göstermektedir (Çivitci, 2014).

Bu araştırmada ise ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı toplam ölçek için 0,89 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu, ölçeğin mevcut çalışma örnekleminde de yüksek düzeyde güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu yönüyle M-GEFYÖ-K, özellikle çok kültürlü danışma, psikolojik danışma, eğitim bilimleri ve sosyal psikoloji alanlarında bireylerin çeşitliliğe yönelik sosyal tutumlarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracıdır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama süreci, Türkiye genelinde yer alan belirli devlet ve özel okullarla kurulan iş birlikleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi doğrultusunda, empati ve farklılıklara açıklık gibi psikolojik değişkenler açısından bilgi derinliği sağlayabilecek ebeveynlere ulaşmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda, ilgili okullardaki okul yöneticileri ve sınıf öğretmenleri aracılığıyla velilerle iletişime geçilmiştir.

Veri toplama işlemleri çevrim içi ortamda yürütülmüş; anket formları katılımcıların kolay erişimini sağlamak amacıyla Google Forms gibi dijital platformlar üzerinden paylaşılmıştır. Katılımcılara ulaşılabilirliği artırmak için QR kodlar oluşturulmuş; bu kodlar okullarda dağıtılan afiş, broşürler ve dijital duyurular aracılığıyla paylaşılmıştır. Ayrıca, anket bağlantıları ilgili sınıfların WhatsApp veli gruplarında da paylaşılmış; düzenli olarak gönderilen hatırlatma mesajları ile katılım teşvik edilmiştir. Her katılımcıya anketi tamamlaması için yaklaşık iki haftalık bir süre tanınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde IBM SPSS Statistics 26.0 paket programı kullanılmıştır. Analizlere geçmeden önce veri setinin uygunluğu kontrol edilmiştir. Veri girişinde hatalı değer bulunmamış ve kayıp veri olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca çok değişkenli uç değerler Mahalanobis uzaklığı yöntemi ile incelenmiştir. Kritik değer ($p < .001$) altında gözlem bulunmadığı için veri setinde çok değişkenli uç değer olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Çokluk ve ark., 2021).

Tek değişkenli normallik varsayımı için basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Değerlerin -2 ile +2 aralığında olması, değişkenlerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir (George ve Mallery, 2010). Bununla birlikte, Shapiro-Wilk normallik testi sonuçları, Empati Toplam ($p = .000$) ve Farklılıklara Açıklık Toplam ($p = .005$) değişkenlerinin normal dağılmadığını göstermektedir. Ancak, histogram ve P–P Plot grafikleri incelendiğinde dağılımın çan eğrisi formuna oldukça yakın olduğu görülmüş ve sapmalar kabul edilebilir düzeyde değerlendirilmiştir. Bu bulgu, Tabachnick ve Fidell'in (2018) belirttiği gibi, büyük örneklemlerde küçük normallik sapmalarının regresyon analizlerinde ciddi bir sorun yaratmayacağı görüşü ile de uyumludur.

Çoklu doğrusal regresyon varsayımları ayrıca test edilmiştir. Doğrusal ilişki ve varyansların homojenliği varsayımı için Scatterplot grafiği incelenmiş, noktaların homojen ve rastgele dağıldığı gözlenmiştir. Çoklu bağlantılılık durumunu belirlemek amacıyla Varyans Şişme Faktörü (VIF) ve Tolerance değerleri değerlendirilmiştir. Tüm bağımsız değişkenler için $VIF = 1.000$ ve $Tolerance = 1.000$ bulunmuştur. Bu değerler, kabul edilen eşik değerlerin ($VIF < 10$; $Tolerance > .10$) çok altında/üstünde olduğundan, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2018).

Otokorelasyon varsayımı Durbin-Watson testi ile kontrol edilmiştir. Elde edilen katsayı 1.880 olup, kabul edilebilir aralık olan 1.5–2.5 içerisinde yer almıştır. Ayrıca, aykırı değer analizi kapsamında ± 3 standartlaştırılmış artık sınırını aşan gözlem bulunmamıştır. Böylece modelin geçerliliğini etkileyecek aykırı değerlerin olmadığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, varsayımların tümünün sağlandığı ve veri setinin çoklu doğrusal regresyon analizine uygun olduğu görülmüştür. Araştırmada anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiş, tüm bulgular %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın bulguları, belirli yöntemsel ve bağlamsal sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Çalışma, 2024–2025 eğitim-öğretim yılında, belirli bir coğrafi bölgede yer alan devlet ve özel ilkokullarda öğrenim gören çocukların ebeveynleri ile yürütülmüştür. Bu nedenle elde edilen sonuçlar, yalnızca bu örneklemin ait olduğu sosyo-kültürel ve

ekonomik bağlam çerçevesinde yorumlanmalı; farklı bölgelerde, sosyo-ekonomik düzeylerde veya kültürel yapılarda yer alan ebeveyn popülasyonuna doğrudan genellenmemelidir. Katılımcıların yaşadıkları bölge, kültürel geçmişleri, eğitim düzeyleri ve ebeveynlik yaklaşımları dikkate alındığında, bulguların evrensel düzeyde genellenebilirliği sınırlı kalmaktadır.

Araştırma verileri, 2024–2025 eğitim-öğretim yılı içerisinde belirli bir zaman aralığında toplanmıştır. Bu durum, empati ve farklılıklara açıklık gibi psikososyal değişkenlerin zaman içerisindeki değişimini yansıtmada konusunda sınırlılık oluşturmaktadır. Nitekim empati gibi sosyal-duygusal beceriler, bireyin yaşam deneyimlerine, çevresel koşullara ve toplumsal değişimlere bağlı olarak zamanla farklılık gösterebilmektedir (Eisenberg ve ark., 2006).

Veri toplama sürecinde kullanılan ölçme araçları, katılımcıların öz değerlendirmelerine dayalı anketlerden oluşmaktadır. Bu durum, sosyal beğenirlik eğilimi, yanlış beyan riski ve öznel algı farklılıklarını beraberinde getirmektedir. Özellikle empati gibi sosyal hassasiyet içeren konularda, katılımcıların gerçekteki duygu ve düşüncelerinden farklı yanıtlar verebilme eğiliminde olabilecekleri literatürde belirtilmektedir (Podsakoff ve ark., 2003). Araştırmada kullanılan ölçekler, Türkiye'ye uyarlanmış geçerli ve güvenilir ölçme araçları olmakla birlikte, her bireyin bu maddeleri aynı şekilde algıladığı varsayımı kültürel bağlam dikkate alındığında sorgulanmalıdır.

Çalışma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiş olup, değişkenler arasındaki nedensel ilişkilere dair doğrudan bir çıkarım yapılmamaktadır. Bulgular yalnızca empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişki düzeyini ortaya koymakta; ilişkinin yönü ve nedenselliği konusunda kesin yargılar sunmamaktadır. Bu tür nedensel değerlendirmeler, ancak deneysel ya da boylamsal araştırma tasarımları ile desteklendiğinde güvenle yapılabilir.

Bunlara ek olarak, verilerin normal dağılmaması sebebiyle parametrik olmayan testlerin tercih edilmesi bazı istatistiksel analizlerin gücünü sınırlamış olabilir. Regresyon analizinde stepwise yöntemi kullanılması, yalnızca istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenlerin modele dahil edilmesine yol açmış, potansiyel olarak anlamlı olabilecek bazı değişkenler model dışında kalmıştır. Ayrıca araştırmanın yürütüldüğü eğitim kurumlarının

kültürel, idari ve bölgesel özellikleri, katılımcıların empati ve farklılıklara açıklık düzeylerini etkileyebilecek faktörler barındırmakta olup, farklı kültürel veya örgütsel bağlamlarda farklı sonuçlar elde edilebilir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır. Öncelikle araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler verilmiş, ardından empati düzeyi ile farklılıklara açıklık arasındaki ilişkinin incelendiği basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Daha sonra katılımcıların empati ve farklılıklara açıklık puanlarının cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu ve yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları aktarılmıştır. Bulgular, ilgili analizlerden elde edilen anlamlılık düzeyleri dikkate alınarak sırasıyla sunulmuştur.

4.1.1. Değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler

Tablo 4.1 incelendiğinde katılımcıların empati toplam puan ortalaması 50,13 (SS=5,74) olarak bulunmuştur. Bu değer, ölçekten alınabilecek minimum (26) ve maksimum (60) puanlar dikkate alındığında, ebeveynlerin empati düzeylerinin orta-yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Elde edilen standart sapma değerinin (5,74) görece düşük olması, katılımcıların empati puanlarının ortalama etrafında homojen bir dağılım sergilediğine işaret etmektedir. Çarpıklık değeri negatif (-0,86) olup dağılımın sola çarpık olduğunu, yani yüksek empati puanlarının düşük puanlara göre daha sık gözlemlendiğini göstermektedir. Basıklık değerinin (1,34) pozitif olması ise dağılımın sivriliğinin normalden daha yüksek olduğunu, yani katılımcıların puanlarının büyük oranda ortalamada toplandığını göstermektedir. Bu bulgular, ebeveynlerin çoğunluğunun benzer düzeylerde empatiye sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Farklılıklara açıklık ölçeğinden elde edilen toplam puan ortalaması ise 69,82 (SS=9,41) olarak bulunmuştur. Ölçeğin minimum (42) ve maksimum (88) puanları göz önüne alındığında bu değer, ebeveynlerin farklılıklara açıklık eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Standart sapma değerinin (9,41) empatiye kıyasla daha

yüksek bulunması, katılımcılar arasında farklılıklara açıklık puanlarında görece daha fazla çeşitlilik olduğunu göstermektedir. Çarpıklık değeri (-0,39) dağılımın hafif sola çarpık olduğunu, yani yüksek puanların daha sık tekrarlandığını göstermektedir. Basıklık değerinin (-0,13) ise normale yakın bir dağılım sergilediği söylenebilir.

Tablo 4.1

Empati ve Farklılıklara Açıklık Ölçeklerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	N	Min	Max	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Empati	235	26	60	50,13	5,74	-0,86	1,34
Farklılıklara Açıklık	235	42	88	69,82	9,41	-0,39	-0,13

4.1.2. Empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişki

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere, empati toplam puanı ile farklılıklara açıklık toplam puanı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .310$, $p < .01$). Bu değer, iki değişken arasında orta düzeyde bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2

Empati ve Farklılıklara Açıklık Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar (Spearman rho)

Değişkenler	1	2
1. Empati	1	.310**
2. Farklılıklara Açıklık	.310**	1

4.1.3. Farklılıklara açıklık düzeyinin yordanmasına ilişkin regresyon analizi

Tablo 4.3’te verilen regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, farklılıklara açıklık düzeyini anlamlı şekilde yordayan değişkenlerin empati ve eğitim durumu olduğu görülmektedir. İlk modelde yalnızca empati değişkeni modele girmiş ($\beta = .352$, $t = 5.29$, $p < .001$) ve farklılıklara açıklık puanlarının %12,4’ünü açıkladığı saptanmıştır ($R^2 = .124$). İkinci modelde ise empatiye ek olarak eğitim durumu da anlamlı yordayıcı olarak eklenmiş ($\beta = .192$, $t = 2.93$, $p = .004$). Bu modelde açıklanan varyans %16’ya yükselmiştir ($R^2 =$

.160). Bunun yanında cinsiyet değişkeni modele dahil edilmemiştir. Korelasyon katsayısının düşük olması ($r = .073$) ve anlamlılık değerinin istatistiksel eşik düzeyini karşılamaması ($p = .137$), cinsiyetin farklılıklara açıklık üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını göstermektedir. Benzer şekilde yaş değişkeni de regresyon modelinde yer almamıştır. Yaş grupları arasındaki korelasyon katsayısı çok düşük ($r = .003$) bulunmuş ve anlamlılık değeri de istatistiksel olarak desteklenmemiştir ($p = .691$). Bu durum, farklı yaş gruplarındaki ebeveynlerin farklılıklara açıklık puanlarının birbirine oldukça yakın olduğunu ortaya koymaktadır. Gelir düzeyi değişkeni de benzer biçimde farklılıklara açıklığı yordamada anlamlı bir katkı sunmamıştır. Gruplar arasındaki farklılıklar istatistiksel açıdan desteklenmemiş ve bu değişkenin modele girişinde anlamlılık düzeyi yetersiz kalmıştır.

Tablo 4.3

Farklılıklara Açıklık Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

Model	Değişken	B	SH	β	t	p	R	R ²	F	P (model)
1	Sabit	42.15	5.34	–	7.89	.000	.352	.124	28.01	.000
	Empati Toplam	0.56	0.11	.352	5.29	.000				
2	Sabit	36.75	5.56	–	6.61	.000	.401	.160	18.83	.000
	Empati Toplam	0.54	0.10	.337	5.15	.000				
	Eğitim Durumu	2.27	0.77	.192	2.93	.004				

4.2. Tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgular, ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık eğilimleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, empatinin yalnızca kişilerarası ilişkilerde değil, toplumsal çeşitliliğe yönelik tutumlarda da belirleyici bir sosyal-duygusal yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim giriş bölümünde de vurgulandığı gibi, aile ortamı bireyin hem sosyal-duygusal gelişimini hem de toplumsal farklılıklara yönelik duyarlılığını biçimlendiren en temel alanlardan biridir (Moran ve ark., 2018; Wagers ve ark., 2019; Meng ve ark., 2020). Empatik eğilimler, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişim aracılığıyla aktardıkları değerler arasında yer almakta; bu değerler, bireyin ötekine karşı geliştireceği yaklaşım biçiminde belirleyici bir

rol üstlenmektedir. Araştırmanın bulguları, empati ve farklılıklara açıklık arasındaki anlamlı ilişkinin yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de kapsayıcı bir işlev taşıdığını göstermektedir.

Bu bulgu, literatürde yer alan çok sayıda çalışmayla da örtüşmektedir. Eisenberg ve arkadaşları (2006), empatinin yalnızca duygusal duyarlılık değil; aynı zamanda sosyal davranışları yönlendiren ahlaki bir motivasyon kaynağı olduğunu belirtmiştir. Pettigrew ve Tropp'un (2006) çalışmaları ise empatik eğilimlerin önyargıların azalmasında kritik bir rol üstlendiğini ve farklı sosyal gruplara yönelik daha kapsayıcı tutumların gelişmesine katkı sağladığını ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, mevcut araştırmada elde edilen pozitif ilişki, empati düzeyi yüksek ebeveynlerin farklılıklara karşı daha kapsayıcı bir yaklaşım geliştirdiklerini göstermektedir. Böylece empatik eğilimler, toplumsal çeşitlilik karşısında hoşgörü ve anlayışı destekleyen güçlü bir mekanizma olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu, regresyon analizi sonuçlarına göre empati ile birlikte eğitim düzeyinin de farklılıklara açıklığı anlamlı biçimde yordamış olmasıdır. İlk modelde yalnızca empati değişkeni farklılıklara açıklığın %12'sini açıklarken, ikinci modelde eğitim durumu da eklendiğinde açıklanan varyans %16'ya çıkmıştır. Bu sonuç, empati ve eğitimin birlikte bireylerin farklılıklara açıklık eğilimlerini anlamlı düzeyde belirlediğini göstermektedir. Dolayısıyla, empati düzeyindeki artış bireylerin farklılıklara daha açık olmalarını sağlarken, eğitim seviyesi de bu etkiyi pekiştirmekte ve toplumsal kapsayıcılığı güçlendirmektedir. Eğitim sürecinin yalnızca akademik bilgi kazandıran bir süreç olmadığı; aynı zamanda toplumsal değerleri, demokratik ilkeleri ve kültürel duyarlılıkları geliştiren dönüştürücü bir araç olduğu görülmektedir. Banks (2010), kültürel çeşitliliğe duyarlı eğitim politikalarının bireylerin toplumsal kapsayıcılıklarını artırdığını vurgulamıştır. Benzer şekilde Killen ve Rutland (2011), eğitim sürecinde farklı gruplarla kurulan etkileşimlerin bireylerin önyargılarını azalttığını ve farklılıklara karşı daha olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağladığını belirtmiştir. Gurin ve arkadaşları (2002) da üniversite yıllarında farklı kültürel ortamlarla karşılaşan bireylerin farklılıklara açıklık düzeylerinin belirgin biçimde arttığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla, mevcut araştırmanın bulguları, eğitimin toplumsal kapsayıcılığı ve hoşgörüyü güçlendiren temel bir unsur olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Cinsiyet, yaş ve gelir değişkenlerinin farklılıklara açıklık üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmaması da bulgular arasında dikkat çekmektedir. Literatürde kadınların empati

düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Eisenberg ve ark., 2006). Ancak mevcut çalışmada cinsiyetin farklılıklara açıklık üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmaması, örnekleme erkek katılımcıların sayısının düşük olmasıyla açıklanabilir. Katılımcıların yalnızca %17,9'unun erkeklerden oluşması, cinsiyet değişkenine ilişkin istatistiksel karşılaştırmaların gücünü sınırlamış olabilir. Bu sınırlılık, araştırmanın cinsiyet faktörünü anlamlı biçimde değerlendirme kapasitesini azaltmakla birlikte, daha dengeli örneklerle yapılacak çalışmaların önemini ortaya koymaktadır.

Yaş değişkenine ilişkin elde edilen sonuç da literatürdeki bazı araştırmalarla farklılık göstermektedir. Plaut (2010), genç yaş gruplarının toplumsal çeşitliliğe karşı daha esnek olduklarını belirtirken, mevcut araştırmada yaş değişkeninin farklılıklara açıklık üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Bu durum, araştırma grubunun büyük oranda benzer yaş aralıklarında toplanmış olmasından kaynaklanabilir. Katılımcıların çoğunluğunun orta yaş grubunda yer alması, yaş farklılıklarını belirginleştirecek çeşitliliği sınırlandırmış olabilir. Gelir düzeyine ilişkin bulgu ise, bireylerin ekonomik kaynaklarının kültürel duyarlılık ve toplumsal kapsayıcılıkla doğrudan bağlantılı olmadığını göstermektedir. OECD (2023) raporunda da belirtildiği üzere, ekonomik koşullar bireylerin yaşam standartlarını belirlemekte, ancak sosyal-duygusal beceriler daha çok eğitim ve sosyal öğrenme süreçleriyle gelişmektedir. Bu bağlamda, mevcut araştırmada gelir düzeyinin farklılıklara açıklığı yordamaması literatürle de tutarlıdır.

Araştırmanın bulguları kuramsal çerçeve açısından da değerlendirildiğinde, sonuçların giriş bölümünde ele alınan kuramlarla uyumlu olduğu görülmektedir. Davis'in Çok Boyutlu Empati Modeli, empatiyi hem bilişsel hem de duygusal boyutlarıyla ele almakta ve bireyin toplumsal ilişkilerinde kapsayıcı tutum geliştirmesine zemin hazırladığını vurgulamaktadır (Davis, 1983). Araştırmadan elde edilen sonuçlar, empati düzeyi yüksek bireylerin farklılıklara daha açık olduklarını göstererek bu kuramsal çerçeveyi desteklemektedir. Aynı şekilde, Bandura'nın (1977) Sosyal Öğrenme Kuramı da bu bulgularla uyumludur. Ebeveynlerin çocuklarına model olarak sundukları empatik davranışlar, sosyal öğrenme yoluyla içselleştirilmekte ve farklılıklara açıklık eğilimlerinin gelişimini desteklemektedir (Fisher ve ark., 2017; Grusec ve Davidov, 2007). Bu bağlamda, empatik ebeveynliğin yalnızca aile içi ilişkileri değil, toplumsal düzeyde kültürel duyarlılığı ve sosyal uyumu da güçlendirdiği söylenebilir.

Türkiye bağlamı göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen bulguların daha da anlamlı bir çerçeve sunduğu söylenebilir. Türkiye, tarihsel olarak kültürel, etnik ve dini çeşitliliğe sahip bir toplumdur. Bu çeşitlilik, bireylerin farklılıklara karşı geliştirdikleri tutumların toplumsal barış ve sosyal uyum açısından kritik bir rol oynamasına neden olmaktadır. Banks (2010), kültürel çeşitliliğe açıklığın demokratik toplumlarda adalet ve eşitliğin tesisinde önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu doğrultuda araştırmanın bulguları, Türkiye gibi çeşitliliğin yoğun olduğu bir bağlamda, empati düzeyinin farklılıklara açıklık üzerinde güçlü bir belirleyici olduğunu ortaya koyarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Metodolojik açıdan bakıldığında, araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, erkek katılımcıların sayısının düşük olması, cinsiyet değişkenine ilişkin bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Ayrıca, araştırmanın ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüş olması, değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin ortaya konulmasını güçleştirmektedir. Elde edilen bulgular empati ve farklılıklara açıklık arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir, ancak bu ilişkinin yönünü ve nedenselliğini ortaya koymak için deneysel ya da boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanında, verilerin öz-bildirim ölçekleriyle toplanmış olması, sosyal beğenirlik yanlılığının etkisini artırabilir. Özellikle empati gibi sosyal açıdan olumlu değerlendirilen bir özelliğin ölçülmesinde, katılımcıların gerçekte olduğundan daha yüksek yanıtlar verme eğiliminde olmaları mümkündür (Podsakoff ve ark., 2003). Bununla birlikte, kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik düzeylerinin yüksek olması, bu sınırlılığı kısmen azaltmaktadır.

Sonuç olarak, araştırmadan elde edilen bulgular, empati düzeyinin farklılıklara açıklığın güçlü bir belirleyicisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, hem teorik çerçevede yer alan modellerle hem de literatürdeki ampirik araştırmalarla tutarlıdır. Eğitim düzeyinin farklılıklara açıklık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olarak öne çıkması, eğitimin toplumsal kapsayıcılığı destekleyen stratejik bir unsur olduğunu göstermektedir. Cinsiyet, yaş ve gelir değişkenlerinin anlamlı bir etki göstermemesi ise, farklılıklara açıklığın daha çok sosyal öğrenme, empati ve eğitim süreçleriyle açıklanabileceğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin kültürel bağlamında değerlendirildiğinde, bu sonuçlar empatik ebeveynliğin yalnızca aile içi ilişkileri değil, toplumsal düzeyde hoşgörü ve kapsayıcılığı da güçlendiren bir yapı olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmada, ebeveynlerin empati düzeyleri ile farklılıklara açıklık eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen bulgular, bu iki kavram arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ebeveynlerin empatik yönelimleri, yalnızca çocukların duygusal gelişim süreçlerine değil; aynı zamanda onların sosyal farklılıklarla kurduğu ilişkilerin niteliğine de etki etmektedir. Bu bulgu, empati düzeyi yüksek ebeveynlerin çocuklarında daha kapsayıcı, hoşgörülü ve açık bir sosyal tutumun gelişimini destekleyebileceğini göstermektedir.

Araştırmanın kuramsal temellerinde yer alan Carl Rogers'ın İnsancıl Yaklaşımı, empatik ilişkinin sağlıklı psikolojik gelişim üzerindeki etkisini vurgularken; Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı ve Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı, farklılıklara açıklığın hem sosyal modelleme hem de bilişsel olgunlukla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişkinin yalnızca bireysel değil; aynı zamanda gelişimsel, sosyal ve bağlamsal boyutlarıyla anlamlandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Demografik değişkenler bağlamında, empati düzeyleri ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş, eğitim düzeyi arttıkça empati düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür. Ayrıca regresyon analizinde empati ile birlikte eğitim düzeyinin farklılıklara açıklığı anlamlı şekilde yordadığı saptanmış; empati tek başına varyansın %12'sini açıklarken, eğitim eklendiğinde açıklanan varyans %16'ya yükselmiştir. Bu sonuç, empati ve eğitimin birlikte bireylerin farklılıklara açıklık eğilimlerini belirleyen önemli faktörler olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan, yaş ve çocuk sayısı gibi bazı değişkenlerle farklılıklara açıklık arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu durum, bireyin yaşantılarından çok, sosyal öğrenme ve değer aktarımı süreçlerinin belirleyici olduğuna işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları, empatik ebeveynliğin yalnızca çocukla kurulan duygusal bağ üzerinde değil; çocuğun sosyal dünya ile olan ilişkilerinde de etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, empatiyi yalnızca bireysel bir nitelik değil; sosyal bir sorumluluk ve toplumsal kapsayıcılık düzeyini etkileyen bir beceri olarak değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Ayrıca, bu çalışmanın bulguları aile içindeki empatik etkileşimlerin çocukların toplumsal çeşitliliğe yönelik tutumlarını doğrudan etkileyebileceğini göstermesi bakımından önemli bir kuramsal ve uygulamalı katkı sunmaktadır. Empati düzeyi yüksek ebeveynlerin, yalnızca çocuklarının bireysel duygusal gelişimini değil; aynı zamanda ötekine yönelik anlayış temelli bir sosyal biliş inşa etmelerini destekledikleri görülmektedir. Bu sonuç, empatik ebeveynliğin kültürel çoğulculuk ve sosyal uyum gibi makro düzeydeki hedeflerle de örtüştüğünü göstermektedir.

Bulgular, empati düzeyinin yalnızca doğuştan gelen bir yatkınlık değil; sosyal çevre, eğitimsel gelişim ve kültürel etkileşim yoluyla şekillenen, öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir sosyal-duygusal yeterlik olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerde empatik tutumların daha rafine biçimde geliştiği ve bu gelişimin farklılıklara açıklıkla doğrudan ilişkili olduğu bulgusu, empati ve eğitimin birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu göstermektedir. Bu durum, toplumsal eğitimin önemini bir kez daha vurgulamaktadır ve ebeveyn eğitimi politikalarının içeriği açısından dikkate değerdir.

Öte yandan, yaş ve çocuk sayısı gibi demografik değişkenlerin empati ve açıklık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etki göstermemesi, bu tür sosyal-duygusal becerilerin niceliksel göstergelerle değil, yaşantıların niteliğiyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle erken yaşta sunulan sosyal öğrenme fırsatları, ebeveyn-çocuk ilişkisinin duygusal kalitesi ve bireyin sosyal farkındalık düzeyi, bu becerilerin gelişiminde daha belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma empati düzeyi yüksek ebeveynlerin çocuklarında yalnızca duygusal değil; aynı zamanda kültürel ve sosyal duyarlılığı yüksek bireylerin gelişimini destekleyebileceğini göstermiştir. Empatik ebeveynlik, yalnızca mikro düzeydeki bağ kurma süreçlerini değil; aynı zamanda çocuğun makro düzeydeki toplumsal farklılıklara karşı

geliştirdiği açıklık, hoşgörü ve kapsayıcılık gibi sosyal tutumları da olumlu yönde şekillendirmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, empati ve eğitimin birlikte toplumsal kapsayıcılığı güçlendiren temel değişkenler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, birey-toplum etkileşimini dönüştüren ve çok kültürlü yapılar içinde sosyal uyumu destekleyen ebeveynlik yaklaşımlarının önemini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

5.2. Öneriler

Araştırma bulguları, ebeveynlerin empati düzeylerinin çocukların farklılıklara açıklık eğilimlerinde belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, çocuklarla çalışan psikolojik danışmanlar ve aile rehberliği hizmeti sunan uzmanların, ebeveynlere yönelik empati gelişimini destekleyen programlar tasarlamaları önemlidir. Özellikle okul temelli psikolojik danışma uygulamalarında empatik becerilerin güçlendirilmesi, hem ebeveyn-çocuk ilişkilerinin niteliğini artıracak hem de çocukların sosyal çevreleriyle daha duyarlı, kapsayıcı ve açık ilişkiler kurmalarına zemin hazırlayacaktır.

Okullarda görev yapan rehber öğretmenler ve psikolojik danışmanlar, veli seminerleri, grup çalışmaları ve etkileşimli eğitim oturumları ile empatik iletişimi merkeze alan çalışmalar yürütebilirler. Bu tür çalışmalar, “duygulara eşlik edebilme”, “aktif dinleme” ve “önyargısız kabul” gibi becerilerin aile içinde pekişmesini sağlayarak okul topluluğunda kapsayıcı bir iklim oluşmasına katkıda bulunabilir.

Araştırma bulguları, empati düzeylerinin eğitim durumu ile ilişkili olduğunu ortaya koyduğundan, düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin de erişebileceği, sadeleştirilmiş, görsel materyallerle desteklenmiş ve kolay anlaşılır içeriklere sahip eğitim programlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Böylece farklı sosyoekonomik gruptaki ebeveynlere ulaşmak, sosyal-duygusal öğrenmenin yaygınlaştırılması açısından önem kazanacaktır.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda, empati ve farklılıklara açıklık arasındaki ilişkinin yalnızca düzeyi değil, hangi koşullar altında nasıl şekillendiği de incelenmelidir. Deneysel desenli araştırmalar, yapılandırılmış müdahalelerin etkisini ortaya koymada faydalı olurken, niteliksel çalışmalar ebeveynlerin kavrama ilişkin algı ve deneyimlerini derinlemesine anlamaya katkı sağlayabilir. Özellikle anlamlı ilişkiler elde edilen değişkenler için yalnızca o değişkeni merkeze alan derinlemesine görüşme veya odak grup çalışmaları yürütülerek,

söz konusu ilişkinin bağlamsal boyutları ve yaşantısal etkileri ayrıntılı biçimde ortaya konabilir.

Ayrıca farklı kültürel bağlamlarda yapılacak karşılaştırmalı araştırmalar, empati ve farklılıklara açıklık gibi sosyal-duygusal becerilerin hem evrensel hem de kültüre özgü yönlerini ortaya çıkarabilir. Bu doğrultuda, kültüre duyarlı programlar geliştirmek ve uygulamaları yerel koşullara uyarlamak, hem akademik hem de uygulamalı alanda değerli sonuçlar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Aksin, A. (2023). Five-factor personality traits as predictors of intercultural sensitivity among Turkish preservice teachers. *Heliyon*, 9(8), e19102. doi:10.1016/j.heliyon.2023.e19102
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- Arant, R., Larsen, M., ve Boehnke, K. (2021). Acceptance of diversity as a building block of social cohesion: Individual and structural determinants. *Frontiers in Psychology*, 12, 612224. doi:10.3389/fpsyg.2021.612224
- Arredondo, P., Toporek, R., Brown, S. P., Jones, J., Locke, D. C., Sánchez, J., ve Stadler, H. (1996). Operationalization of the multicultural counseling competencies. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 24(1), 42–78. doi:10.1002/j.2161-1912.1996.tb00288.x
- Arslan, G., ve Polat, S. (2016). Farklılık yaklaşımları ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 41(183), 173–187. doi:10.17679/iuefd.17228960
- Awad, M. N., Gatt, D. M., Vella, E. G., ve Azzopardi, C. R. (2023). Active bystandership by youth in the digital era: The role of empathy and social norms in online aggression. *Frontiers in Psychology*, 14, 1164155. doi:10.1037/ser0000749
- Aydın, B., ve Şahin, M. (2017). Psikolojik danışman adaylarında kültürel duyarlılığı yordayan bazı değişkenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 64–77.
- Aydın, D. (2023). *Okul öncesi dönem çocukların annelerinin ebeveyn tutumları ile çocuklarının benlik algısı ve öz düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Banks, J. A. (2010). Multicultural education: Characteristics and goals. In J. A. Banks ve C. A. M. Banks (Eds.), *Multicultural education: Issues and perspectives* (7th ed., pp. 3–30). Wiley.
- Baron-Cohen, S., ve Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: An investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34(2), 163–175. doi:10.1023/B:JADD.0000022607.19833.00
- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Batson, C. D. (2009). These things called empathy: Eight related but distinct phenomena. In J. Decety ve W. Ickes (Eds.), *The social neuroscience of empathy* (pp. 3–15). MIT Press. doi:10.7551/mitpress/9780262012973.003.0002
- Batson, C. D. (2011). *Altruism in humans*. Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780195341065.001.0001
- Batson, C. D., Chang, J., Orr, R., ve Rowland, J. (2002). Empathy, attitudes, and action: Can feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(12), 1656–1666. doi:10.1177/014616702237647
- Bobba, B., Branje, S., ve Crocetti, E. (2024). Parents' and classmates' influences on adolescents' ethnic prejudice: A longitudinal multi-informant study. *Child Development*, 95(5), 1522–1538. doi:10.1111/cdev.14087
- Bowman, N. A. (2011). Promoting participation in a diverse democracy: A meta-analysis of college diversity experiences and civic engagement. *Review of Educational Research*, 81(1), 29–68. doi:10.3102/0034654310383047

- Bussey, K., ve Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676–713. doi:10.1037/0033-295X.106.4.676
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (25. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Collins, A. M., Hassan, T., Choudhury, S., ve Choudhury, T. (2024). Factor structure and psychometric properties of the Digital Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 102, 123–135. doi:10.1016/j.ijhcs.2023.103183
- Collins, A. M., Warburton, W. A., Sweller, N., ve Bussey, K. (2025). Further validation of the Digital Communication Empathy Scale (DCES). *Computers in Human Behavior Reports*, 19, 100721. doi:10.1016/j.chbr.2025.100721
- Corey, G. (2017). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* (10. baskı). Boston, MA: Cengage Learning.
- Cox, T. (1993). *Cultural diversity in organizations: Theory, research and practice*. Berrett-Koehler.
- Crisp, R. J., ve Turner, R. N. (2009). Can imagined interactions produce positive perceptions?: Reducing prejudice through simulated social contact. *American Psychologist*, 64(4), 231–240. doi:10.1037/a0014718
- Çatlak, Ş., ve Yiğit, E. Ö. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına empati becerisi ve farklılıklara saygılı olma değerinin kazandırılmasında Storyline yönteminin etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 707–727. doi:10.17240/aibuefd.2017...-360122
- Çivitci, N. (2014). Miville-Guzman Evrensellik-Farklılık Yönelimi Ölçeği Kısa Formu'nun Türkçe'ye uyarlanması. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 96–111. doi:10.12984/eed.60423
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (6. baskı). Pegem Akademi.

- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113–126. doi:10.1037/0022-3514.44.1.113
- Decety, J., ve Cowell, J. M. (2015). Empathy, justice, ve moral behavior. *AJOB Neuroscience*, 6(3), 3–14. doi:10.1080/21507740.2015.1047055
- Decety, J., ve Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71–100. doi:10.1177/1534582304267187
- Decety, J., ve Lamm, C. (2006). Human empathy through the lens of social neuroscience. *The Scientific World Journal*, 6, 1146–1163. doi:10.1100/tsw.2006.221
- Demirutku, K., ve Yalçındağ, B. (2024). Sosyal psikolojide Türkiye'nin izleri: 1985–2022 yılları için uluslararası yayınların analizi. *V. Sosyal Psikoloji Kongresi Bildirisi*, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Eğitim Reformu Girişimi (ERG). (2024). *Eğitim İzleme Raporu 2024*. İstanbul: ERG.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In W. Damon ve R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (6. baskı, Cilt 3, ss. 646–718). Wiley.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L., ve Sadosky, A. (2006). Empathy-related responding in children. In N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology* (pp. 646–718). Wiley.
- Eisenberg, N., ve Fabes, R. A. (1990). Empathy: Conceptualization, measurement, and relation to prosocial behavior. *Motivation and Emotion*, 14(2), 131–149. doi:10.1007/BF00991640
- Fino, E., Agostini, A., Mazzetti, M., Colonnello, V., Caponera, E., ve Russo, P. M. (2019). There is a limit to your openness: Mental illness stigma mediates effects of individual traits on preference for psychiatry specialty. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 775. doi:10.3389/fpsy.2019.00775

- Fisher, P. A., ve Skowron, E. A. (2017). Social-learning parenting intervention research in the era of translational neuroscience. *Current Opinion in Psychology*, 15, 168–173. doi:10.1016/j.copsyc.2017.02.017
- Galinsky, A. D., Todd, A. R., Homan, A. C., Phillips, K. W., Apfelbaum, E. P., Sasaki, S. J., ... ve Maddux, W. W. (2015). Maximizing the gains and minimizing the pains of diversity: A policy perspective. *Perspectives on Psychological Science*, 10(6), 742–748. doi:10.1177/1745691615598513
- Gerdes, K. E., ve Segal, E. A. (2009). A social work model of empathy. *Advances in Social Work*, 10(2), 114–127. doi:10.18060/235
- Gönültaş, O., ve Kağmcı, D. Y. (2024). Psikolojik danışman adaylarının çok kültürlü süpervizyon deneyimleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 130–155. doi:10.17679/inuefd.1453565
- Grusec, J. E. (2011). Socialization processes in the family: Social and emotional development. *Annual Review of Psychology*, 62(1), 243–269. doi:10.1146/annurev.psych.121208.131650
- Grusec, J. E., ve Davidov, M. (2007). Socialization in the family: The roles of parents. In J. E. Grusec ve P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 284–308). Guilford Press.
- Grühn, D., Rebucal, K., Diehl, M., Lumley, M., ve Labouvie-Vief, G. (2008). Empathy across the adult lifespan: Longitudinal and experience-sampling findings. *Emotion*, 8(6), 753–765. doi:10.1037/a0014123
- Gurin, P., Dey, E. L., Hurtado, S., ve Gurin, G. (2002). Diversity and higher education: Theory and impact on educational outcomes. *Harvard Educational Review*, 72(3), 330–366. doi:10.17763/haer.72.3.01151786u134n051
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.

- İnkaya, Ç. (2018). *Openness to cultural diversity and well-being among university students in Turkey* (Yüksek lisans tezi, Yaşar Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Jiang, Y., Yao, Y., Zhu, X., ve Wang, S. (2021). The influence of college students' empathy on prosocial behavior in the COVID-19 pandemic: The mediating role of social responsibility. *Frontiers in Psychiatry, 12*, 782246. doi:10.3389/fpsyt.2021.782246
- Jonáš, J., Klicperová-Baker, M., ve Kopecký, K. (2023). Personality correlates of social attitudes and social distance. *Frontiers in Psychology, 14*, 11094460. doi:10.5114/cipp/166031
- Karademir, A., ve Yaman, N. D. (2023). Okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn arabuluculuk durumlarının incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International, 13*(2), 682–707. doi:10.18039/ajesi.1258231
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (35. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Kaya, B., ve Çolakoğlu, Ö. (2015). Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği (EDBÖ) uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(1), 17–30. doi:10.17679/iuefd.16127895
- Killen, M., ve Rutland, A. (2011). *Children and social exclusion: Morality, prejudice, and group identity*. Wiley-Blackwell. doi:10.1002/9781444396317
- Lall-Trail, S. F., Salter, N. P., ve Xu, X. (2023). How personality relates to attitudes toward diversity and workplace diversity initiatives. *Personality and Social Psychology Bulletin, 49*(1), 66–80.
- Lara, R. A. P., Maglente, C. C. M., Bolambot, K. R., ve Dagohoy, R. G. (2021). Interpersonal and social empathy toward openness to diversity of humanities and social sciences students. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 95–102. doi:10.47772/IJRISS.2021.5405

- Lawrence, E. J., Shaw, P., Baker, D., Baron-Cohen, S., ve David, A. S. (2004). Measuring empathy: Reliability and validity of the Empathy Quotient. *Psychological Medicine*, 34(5), 911–919. doi:10.1017/S0033291703001624
- Lin, P. K. F., Ng, W., Marsh, H. W., ve Chan, R. C. H. (2024). Associations between openness and intergroup attitudes: A facet-level analysis. *Personality and Individual Differences*, 215, 113978. doi:10.1016/j.paid.2024.112985
- Malti, T., Peplak, J., ve Zhang, L. (2020). The development of respect in children and adolescents. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 85(3), 1–93. doi:10.1111/mono.12417
- Melchers, M. C., Li, M., Haas, B. W., Reuter, M., Bischoff, L., ve Montag, C. (2016). Similar personality patterns are associated with empathy in four different countries. *Frontiers in Psychology*, 7, 290. doi:10.3389/fpsyg.2016.00290
- Meng, K., Yuan, Y., Wang, Y., Liang, J., Wang, L., Shen, J., ve Wang, Y. (2020). Effects of parental empathy and emotion regulation on social competence and emotional/behavioral problems of school-age children. *Pediatric Investigation*, 4(2), 105–114. doi:10.1002/ped4.12197
- Meydan, S. (2018). Farklılıklara saygı eğitim programının öğrencilerin farklılıklara saygı düzeyine etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(3), 837–857. doi:10.23863/kalem.2019.109
- Miklikowska, M. (2017). Development of anti-immigrant attitudes in adolescence: The role of parents and peers. *British Journal of Psychology*, 108(3), 456–471. doi:10.1111/bjop.12236
- Miville, M. L., Gelso, C. J., Pannu, R., Liu, W., Touradji, P., Holloway, P., ve Fuertes, J. (1999). Appreciating similarities and valuing differences: The Miville-Guzman Universality-Diversity Scale. *Journal of Counseling Psychology*, 46(3), 291–307. doi:10.1037/0022-0167.46.3.291

- Morales Rodríguez, F. M., Rodríguez Clares, R., ve García Muñoz, M. R. (2020). Influence of resilience, everyday stress, self-efficacy, self-esteem, emotional intelligence, and empathy on attitudes toward sexual and gender diversity rights. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6219. doi:10.3390/ijerph17176219
- Moran, K. M., Turiano, N. A., ve Gentzler, A. L. (2018). Parental warmth during childhood predicts coping and well-being in adulthood. *Journal of Family Psychology*, 32(5), 610.
- Nam, J. K., ve Kim, D. (2025). Multicultural counseling competence for addressing the mental health needs of international students in Korea: A concept mapping study. *Current Psychology*, 44(6), 4634–4648. doi:10.1007/s12144-025-07468-w
- Neville, H. A., Lilly, R. L., Lee, R. M., Duran, G., ve Browne, L. V. (2000). Construction and initial validation of the Color-Blind Racial Attitudes Scale (CoBRAS). *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 59–70. doi:10.1037/0022-0167.47.1.59
- OECD. (2017). *The OECD handbook for innovative learning environments*. OECD Publishing. doi:10.1787/9789264277274-en
- OECD. (2023). *OECD Skills Outlook 2023: Skills for a resilient green and digital transition*. OECD Publishing. doi:10.1787/27452f29-en
- Oral, M., Kılıç, C., ve Yıldırım, B. (2024). Geriatric competency and attitudes toward older adults among Turkish undergraduate social work students. *Gerontology & Geriatrics Education*, 45(1), 52–66. doi:10.1080/02701960.2022.2143356
- Oyserman, D., Coon, H. M., ve Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128(1), 3–72. doi:10.1037/0033-2909.128.1.3

- Peña-Acuña, B., Toscano-Fuentes, C. M., ve Flor-Arasil, P. (2025). Cultural openness and desire to learn in relation to ethnocultural empathy among university students in multilingual contexts. *Frontiers in Psychology, 16*, 1463349. doi:10.3389/fpsyg.2025.1463349
- Peng, L., Jiang, Y., Ye, J., ve Xiong, Z. (2024). The impact of empathy on prosocial behavior among college students: The mediating role of moral identity and the moderating role of sense of security. *Behavioral Sciences, 14*(11), 1024. doi:10.3390/bs14111024
- Pettigrew, T. F., ve Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 90*(5), 751–783. doi:10.1037/0022-3514.90.5.751
- Plaut, V. C. (2010). Diversity science: Why and how difference makes a difference. *Psychological Inquiry, 21*(2), 77–99. doi:10.1080/10478401003676501
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y., ve Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology, 88*(5), 879–903. doi:10.1037/0021-9010.88.5.879
- Podsiadlowski, A., Gröschke, D., Kogler, M., Springer, C., ve van der Zee, K. (2013). Managing a culturally diverse workforce: Diversity perspectives in organizations. *International Journal of Intercultural Relations, 37*(2), 159–175. doi:10.1016/j.ijintrel.2012.09.001
- Preston, S. D., ve de Waal, F. B. M. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *Behavioral and Brain Sciences, 25*(1), 1–20. doi:10.1017/S0140525X02000018
- Reniers, R. L. E. P., Corcoran, R., Drake, R., Shryane, N. M., ve Völlm, B. A. (2011). The QCAE: A questionnaire of cognitive and affective empathy. *Journal of Personality Assessment, 93*(1), 84–95. doi:10.1080/00223891.2010.528484
- Rogers, C. R. (1951). *Client-centered therapy: Its current practice, implications, and theory*. Boston: Houghton Mifflin.

- Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (Ed.), *Psychology: A study of a science. Vol. 3: Formulations of the person and the social context* (pp. 184–256). New York: McGraw-Hill.
- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Saki, V., ve Yazıcı, H. (2022). Psikolojik danışman adaylarının bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılıkları, empatik eğilimleri ve fonksiyonel düşünme becerileri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(35), 736–758. doi:10.35675/befdergi.834107
- Sap, R., Özkan, Ş., ve Uğurlu, Ü. (2022). Empathic tendencies and attitudes toward people with disabilities in healthy developing children and their relationship between empathic tendencies of parents. *Bezmialem Science*, 10(5), 637–645. doi:10.14235/bas.galenos.2021.6172
- Schwartzkopf, C. T., Alves, R. T., Lopes, P. C., Braux, J., Capucho, F., ve Ribeiro, C. (2025). The role of training and education for enhancing empathy among healthcare students: A systematic review of randomised controlled trials. *BMC Medical Education*, 25(1), 469. doi:10.1186/s12909-025-07038-5
- Sibley, C. G., ve Duckitt, J. (2008). Personality and prejudice: A meta-analysis and theoretical review. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3), 248–279. doi:10.1177/1088868308319226
- Singer, T., ve Lamm, C. (2009). The social neuroscience of empathy. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1156(1), 81–96. doi:10.1111/j.1749-6632.2009.04418.x
- Steiger, S., Kühne, S., ve Mader, S. (2022). Personality, self-esteem, familiarity, and mental health stigma: Associations in a general population sample. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 9209478. doi: 10.1038/s41598-022-14017-z
- Sürgevil, O. (2010). *Çalışma yaşamında farklılıkların yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Tajfel, H., ve Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel ve W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7–24). Nelson-Hall.
- Taşfıliz, D., Sağel etiner, E., ve Selçuk, E. (2020). Yakın ilişkilerde algılanan duyarlılığın yaş farklılıkları ve psikolojik esenlik ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 35(86), 19–39. doi:10.31828/tpd1300443320190630m000020
- Temiz, S., ve Öztürk, M. (2019). Empatinin yaşlı ayrımcılığı üzerindeki etkisi: Gençler üzerine bir araştırma. *EKEV Akademi Dergisi*, 23(80), 483–500.
- Titchener, E. B. (1909). *Lectures on the experimental psychology of the thought processes*. New York: Macmillan.
- Todd, A. R., ve Galinsky, A. D. (2014). Perspective-taking as a strategy for improving intergroup relations: Evidence, mechanisms, and qualifications. *Social and Personality Psychology Compass*, 8(7), 374–387. doi:10.1111/spc3.12116
- Tripon, C. (2024). Nurturing sustainable development: The interplay of parenting styles and SDGs in children’s development. *Children*, 11(6), 695. doi:10.3390/children11060695
- Trolian, T. L., ve Parker, E. T. III. (2022). Shaping students’ attitudes toward diversity: Do faculty practices and interactions with students matter? *Research in Higher Education*, 63(5), 849–870. doi:10.1007/s11162-021-09668-2
- Van Bommel, G., Thijs, J., ve Verkuyten, M. (2021). Parallel empathy and group attitudes in late childhood: The role of perceived peer norms. *The Journal of Social Psychology*, 161(3), 295–310. doi:10.1080/00224545.2020.1840326
- Vittrup, B., ve Holden, G. W. (2011). Exploring the impact of parent–child discussions on children’s racial attitudes. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 11(1), 82–104. doi:10.1111/j.1530-2415.2010.01223.x

- Wagers, K. B., ve Kiel, E. J. (2019). The influence of parenting and temperament on empathy development in toddlers. *Journal of Family Psychology*, 33(4), 391. doi:10.1037/fam0000505
- Wang, W., Spinrad, T. L., Laible, D., Janssen, J., Xiao, S. X., Xu, J., Berger, R. H., Eisenberg, N., Carlo, G., Gal-Szabo, D. E., Fraser, A., Lopez, J., ve Xu, X. (2022). Parents' color-blind racial ideology and implicit racial attitudes predict children's race-based sympathy. *Journal of Family Psychology*, 37(4), 475–485. doi:10.1037/fam0001047
- White, E. S. (2021). Parent values, civic participation, and children's volunteering. *Children and Youth Services Review*, 127, 106115. doi:10.1016/j.chilyouth.2021.106115
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2024). *Okul öncesi dönem çocuklarının farklılıklara saygı ve empati düzeyleri ile farklı kültürlere bakışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, H., ve Güven, Y. (2019). Yaratıcılık ve hoşgörü: Okul öncesi öğretmen adayları üzerine bir araştırma. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 215–228. doi:10.24130/eccd-jecs.1967201932165
- Yuan, Q., Abdin, E., Picco, L., Vaingankar, J. A., Shahwan, S., Jeyagurunathan, A., Sagayadevan, V., Shafie, S., Tay, J., ve Chong, S. A. (2018). Direct and moderating effects of personality on stigma towards mental illness. *BMC Psychiatry*, 18, 1932. doi:10.1186/s12888-018-1932-3
- Zaki, J., ve Ochsner, K. N. (2012). The neuroscience of empathy: Progress, pitfalls and promise. *Nature Neuroscience*, 15(5), 675–680. doi:10.1038/nn.3085

Zhou, Q., Eisenberg, N., Losoya, S. H., Fabes, R. A., Reiser, M., Guthrie, I. K., ... ve Shepard, S. A. (2002). The relations of parental warmth and positive expressiveness to children's empathy-related responding and social functioning: A longitudinal study. *Child Development*, 73(3), 893–915. doi:10.1111/1467-8624.00446

EK 1: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu formun amacı katılmanız rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Bu kapsamda “Ebeveynlerin Empati Düzeylerinin Farklılıklara Açıklık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi” başlıklı araştırma Başkent Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi Ecem Dönmez tarafından gönüllü katılımcılarla yürütülmektedir.

Araştırma sırasında sizden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya katılmama hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan çıkabilirsiniz.

Bu formu onaylamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz anlamına gelecektir.

Psk. Dan. Ecem DÖNMEZ

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı: Bu çalışma, ebeveynlerin empati düzeylerinin farklılıklara açıklık arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır

Süresi: 15-20 dk

Çalışmaya Katılım Onayı:

Katılmam beklenen çalışmanın amacını, nedenini, katılmam gereken süreyi ve yeri ile ilgili bilgileri okudum ve gönüllü olarak çalışma süresince üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma ile ilgili ayrıntılı açıklamalar sözlü olarak araştırmacı tarafından yapıldı. Bu çalışma ile ilgili faydalar ve riskler ile ilgili bilgilendirildim.

Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Islak imzası ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı:

İmzası:

EK 2: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sayın Katılımcı, Bu form, ebeveynlerin empati düzeylerinin farklılıklara açıklık üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırmanın parçasıdır. Araştırma gönüllülük esasına dayalıdır ve verilen bilgiler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Verdiğiniz tüm bilgiler gizli tutulacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Lütfen aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz veya boş bırakılan alanları doldurunuz.

1. Cinsiyetiniz:

Kadın Erkek Belirtmek istemiyorum

2. Yaşınız aralığınız

20-30

30-40

40-50

50 ve üzeri

3. Eğitim Durumunuz:

İlkokul Ortaokul Lise Lisans Lisansüstü Diğer: _____

4. Medeni Durumunuz:

Evli Bekar Diğer: _____

5. Aylık aile içi gelir düzeyiniz nedir?

10000- 19999 20000- 29999 30000-39999 40000-49999 50000-59999

60000 ve üzeri

6. İlkokul düzeyinde okuyan çocuğunuz var mı?

Evet Hayır

7. Toplam kaç çocuğunuz var?

0 1 2 3 4 5 ve üzeri

8. Çocuğunuzun okuduğu okul türü nedir?

Devlet Okulu Özel Okul Diğer: _____

9. Çocuğunuz kaçınıcı sınıfta okuyor?

1. Sınıf 2. Sınıf 3. Sınıf 4. Sınıf

EK 3: EMPATİ DÜZEYİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ

	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Birisi, benimle sohbet etmek isterse rahatlıkla sohbe başlarım.					
2. Diğer insanlarla ilgilenmekten gerçekten keyif alırım.					
3. Sosyal bir ortamda, ne yapacağımı bulmakta zorlanırım.					
4. Bir grup içerisinde tuhaf ya da rahatsız hissedenden birisini anında fark ederim.					
5. Diğer insanlar, onların duygularını ve ne düşündüklerini anlama konusunda iyi olduğumu söylerler.					

EK 4: MİVİLLE-GUZMAN EVRENSELLİK-FARKLILIK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİ

Sizden istenen, her bir ifadenin yanında bulunan parantez içine, sizi en iyi yansıtan seçeneğin rakamını yazmanızdır.

1

2

3

4

5

6

Kesinlikle katılmıyorum

Katılmıyorum

Biraz katılmıyorum

Biraz katılıyorum

Katılıyorum

Kesinlikle katılıyorum

Farklı ülkelerden insanları tanımamı sağlayacak bir organizasyona katılmayı isterim.

1. ( )

Engelli bireyler başka hiç bir yerde öğrenemeyeceğim şeyleri bana öğretebilirler.

2. ( )

Farklı ırktan bir kişiyi tanımak benim için genellikle rahatsız edici bir yaşantıdır.

3. ( )

Başka ülkelerin müzikleri ile yapılan dans gösterilerine gitmek isterim.

4. ( )

EK 5: ÖLÇEK İZİNLERİ

Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği Izni

Kime: Ecem Donmez 12.01.2025 Per 12:31

EDBÖ.doc 23 KB

Merhabalar,

Ölçeği ekte paylaştım. Ölçeğe gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ediyor, çalışmalarınızda kolaylıklar diliyorum.

29 Aralık 2024 19:40, "Ecem Donmez" < > yazdı:

Sayın Özgür Hocam,
Ben Başkent Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Ecem Dönmez. Ben "Ebeveynlerin empati düzeylerinin farklılıklara açıklık üzerindeki etkisinin incelenmesi" üzerine bir çalışma yapıp tezimi bunun üzerine yazmak istiyorum. Çalışmamda izniniz olursa sizin ölçeğinizi kullanmak istiyorum. İyi çalışmalar dilerim.
Saygılarımla,
Ecem Dönmez

Evrensellik Farklılık Yönelim Ölçeği izni

Evrensellik Farklılık Yönelimi Ölçeği Kullanım izni

M-G EFYÖ.doc

Kime: Ecem Donmez 2.01.2025 Per 17:35

M-G EFYÖ.doc 46 KB

Merhabalar,

Ölçeği ekte paylaştım. Ölçeğe gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ediyor, çalışmalarınızda kolaylıklar diliyorum.

29 Aralık 2024 19:40, "Ecem Donmez" < > yazdı:

Sayın Nazmiye Hocam,
Ben Başkent Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Ecem Dönmez. Ben "Ebeveynlerin empati düzeylerinin farklılıklara açıklık üzerindeki etkisinin incelenmesi" üzerine bir çalışma yapıp tezimi bunun üzerine yazmak istiyorum. Çalışmamda izniniz olursa sizin ölçeğinizi kullanmak istiyorum, ancak ölçeğe ulaşamadım sizin içinde bir sorun

EK 6: ETİK KURUL ONAYI

04.02.2025 tarih ve sayılı 419963 sayılı yazınız.

1993

T.C.

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Akademik Değerlendirme Koordinatörlüğü

04.02.2025

Sayı : E-62310886-302.14.01-427349

Konu : Ecem Dönmez'in Etik Kurul Onayı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 15.01.2025 tarih ve 419963 sayılı yazınız.

Enstitünüz Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ecem Dönmez'in, Dr. Öğr. Üyesi Pınar Çağ danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Ebeveynlerin Empati Düzeylerinin Farklılıklara Açıklık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi" adlı tez önerisi değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. Sadegül AKBABA ALTUN

Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

Sayı : 17162298.600- 40
Konu : Tez Önerisi

21 Ocak 2025

İlgili Makama

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ecem Dönmez'in, Dr. Öğr. Üyesi Pınar Çağ danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Ebeveynlerin Empati Düzeylerinin Farklılıklara Açıklık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi" adlı tez önerisi değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Alan Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. Gözen Güner Aktaş	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Fatih Çetin	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Filiz Kalelioğlu	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Hidayet Hale Künüçen	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/Olumsuz	